

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

PAULO COELHO A JEHO VYBRANÁ TVORBA JAKO INSPIRACE
V ZÁJMOVÉM VZDĚLÁVÁNÍ MLÁDEŽE

Vypracovala: Veronika Hasalíková, DiS.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová PhD.

Studijní program: Pedagogika volného času (PS)

2024

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne:

.....

Veronika Hasalíková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce, paní doc. PhDr. Heleně Zbudilové PhD., za její podporu, cenné rady a pečlivé metodické vedení bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
1 Teoretická část	8
1.1 Paulo Coelho.....	8
1.1.1 Životopis.....	8
1.1.2 Tvorba Paula Coelha	9
1.1.3 Preferovaný žánr autora.....	11
1.1.4 Získaná ocenění	12
1.1.5 Alchymista – vybrané dílo Paula Coelha	14
1.2 Specifika období adolescence	17
1.3 Vybrané metody pro tvorbu programu	19
1.3.1 Komplexní klasifikace základních skupin metod výuky.....	19
1.3.2 Metody inscenační	20
1.3.3 Třífázový model učení E-U-R	20
1.3.4 Zážitková pedagogika.....	21
2 Praktická část	24
2.1 Alchymista – Cesta za pokladem.....	24
2.1.1 Návaznost programu na RVP G	24
2.1.1.1 Klíčové kompetence.....	25
2.1.1.2 Jazyk a jazyková komunikace.....	27
2.1.1.3 Osobnostní a sociální výchova.....	27
2.1.2 Popis aktivit.....	29
2.1.2.1 Putování	29
2.1.2.2 Štěstí.....	31
2.1.2.3 Rozhodování	34
2.1.2.4 Cesta za pokladem	37
2.1.3 Zhodnocení realizace.....	40
2.1.3.1 Putování (1. blok aktivit)	41

2.1.3.2 Štěstí a rozhodování (2. a 3. blok aktivit)	42
2.1.3.3 Cesta za pokladem (4. blok aktivit)	43
2.1.3.4 Závěrečná reflexe	45
2.1.3.5 Shrnutí realizace.....	45
Závěr	47
Seznam použitých zdrojů.....	49
Seznam příloh	53
Přílohy.....	54
Abstrakt.....	61
Abstract.....	62

Úvod

Literární dílo může být skvělou inspirací pro tvorbu volnočasových aktivit pro všechny věkové kategorie. Příběhy provázejí lidstvo od nepaměti, zvou do světa fantazie, kde je téměř všechno možné. Fiktivní hrdinové mnohdy slouží jako vzor, pomáhají uvědomit si, jak bychom se chtěli, nebo naopak nechtěli chovat. Děti chtějí být stejně statečné jako jejich oblíbení hrdinové a chtěly by umět to, co umějí oni. Když to není možné, chtějí si na ně alespoň hrát.

Hra však nemusí být prostředkem jen pro výchovu dětí. Prostřednictvím hry se mohou rozvíjet i mladí lidé nebo dospělí. Mohou si vyzkoušet situace, do kterých by se v běžném životě nedostali, mohou se na chvíli vyvázat ze svých každodenních povinností, ponořit se do fiktivní situace a dozvědět se o sobě věci, které je možná i překvapí. Hra může být prostředkem sloužícím k odreagování, k zábavě, může však sloužit i k hlubšímu sebepoznání s přesahem do reálného života.

Cílem této bakalářské práce je vytvoření programu pro zájmové vzdělávání mládeže s využitím díla brazilského spisovatele Paula Coelho. Konkrétně se jedná o dílčí část programu na dobrovolnicko-putovní akci s názvem Workcamp Expedice Eko, kterou pořádá Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně. Tento tábor je pořádán již mnoho let a zaměřuje se jak na environmentální vzdělávání, tak na celkový rozvoj osobnosti účastníků.

Pro tvorbu programu bylo vybráno dílo *Alchymista*, jehož tématem je osobní pout' za nalezením štěstí. Téma putování, které se v knize objevuje, velmi dobře koresponduje s putovním charakterem tábora a umožňuje zabývat se tímto tématem i z perspektivy účastníků. Zároveň se autor ve své knize dotýká otázek, které začínají být pro mladé lidi obzvláště zajímavé. V období adolescence je klíčovým tématem hledání vlastní identity, proto v programu budou zahrnuty aktivity zaměřující se na sebereflexi a hlubší sebepoznání. Dílo *Alchymista* bude sloužit jako inspirace pro práci s tématy jako je štěstí, rozhodování i pout' za poznáním sebe sama a nalezením vlastního pokladu.

V teoretické části se budu zabývat životem i dílem spisovatele Paula Coelho, zmíním literární ocenění a jiná vyznamenání, která tento brazilský spisovatel získal. Zároveň blíže představím knihu *Alchymista*, se kterou budu následně pracovat. Budu se věnovat specifikům období adolescence, kam spadá cílová skupina účastníků, a také metodám, které budou pro tvorbu programu použity.

Praktická část se skládá z charakteristiky vytvořeného programu, dobrovolnicko-putovní akce a cílové skupiny účastníků. Zabývá se i návazností navržených aktivit na

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Následuje podrobný popis všech aktivit programu a zhodnocení jejich realizace. Důraz bude kladen na analýzu dosažených cílů i možností, co by bylo možné do budoucna zlepšit.

1 Teoretická část

1.1 Paulo Coelho

1.1.1 Životopis

Paulo Coelho je brazilský spisovatel, textař písní, nositel rytířského řádu Umění a literatury a nositel Řádu čestné legie. Je členem Brazilské literární akademie a získal celou řadu literárních ocenění.¹ Řadí se k jednomu z nejpřekládanějších autorů na světě – jeho knihy byly přeloženy do 88 světových jazyků.²

Narodil se 24. srpna 1947 v Rio de Janeiru ve čtvrti Botafogo. Od mládí hodně četl a toužil stát se spisovatelem, jeho konzervativní rodiče ovšem nechtěli o ničem takovém ani slyšet. Když Paulo Coelho neprospíval ve škole, přeřadili ho do přísného jezuitského gymnázia sv. Ignáce v Rio de Janeiru, které způsobilo, že se Paulovi zprotivila katolická víra. Dále se však zajímal o literaturu a divadlo, četl básně od Jorge Luise Borgese, Henryho Millera, mimo jiné přečetl i celé dílo Oscara Wildea³ a během studia na gymnáziu získal první cenu v literární soutěži.

Na přání rodičů začal studovat právnickou fakultu, spory s nimi ovšem neskončily. Ve volném čase se věnoval divadlu, kde vystupoval zpočátku jako bavič během divadelních přestávek, posléze i jako herec.⁴ Coelhovo nekonformní chování vedlo jeho rodiče k přesvědčení o tom, že je duševně chorý, a nechali ho třikrát internovat v psychiatrické léčebně, kde byl podroben elektrošokové terapii. Během druhého i třetího pobytu v léčebně se Coelhovi podařilo uprchnout, útočiště našel u svých přátel, posléze se však zcela bez prostředků vrátil zpátky k rodičům, kteří litovali svého rozhodnutí a omlouvali se Coelhovi za to, že ho do léčebny poslali. Když však v jednom okamžiku Coelho v záchvatu zuřivosti zničil všechny své osobní věci, rodiče pozvali jiného psychiatra, který zaujal odlišný přístup. Díky němu se Coelho naučil stát na vlastních nohou.⁵ Zároveň se však naplno pustil do uskutečnění svých snů, opustil studium na právnické fakultě, odjel do Spojených států a přidal se k hnutí hippies. Tak začalo jeho období experimentování s drogami. V Brazílii založil alternativní časopis nazvaný *2001*, který měl sice jen dvě čísla, ale díky němu se seznámil s hudebním producentem Raulem

¹ Srov. MORAIS, F. *Mág – Paulo Coelho: Podivuhodný příběh jednoho z nejčtenějších autorů na světě*, s. 52.

² Srov. Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Books*. [online]. [cit. 03-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://paulocoelhoofoundation.com/paulo-coelho/books/>

³ Srov. ARIAS J, *Paulo Coelho: Zpověď poutníka*, s. 43.

⁴ Srov. MORAIS, F. *Mág – Paulo Coelho: Podivuhodný příběh jednoho z nejčtenějších autorů na světě*, s. 121.

⁵ Srov. ARIAS J, *Paulo Coelho: Zpověď poutníka*, s. 46.

Seixasem, pro kterého složil stovky textů k písním a začal vydělávat tolik peněz, že si nakonec koupil pět bytů. Dále přispíval do brazilského listu *O Globo* a uveřejnil svou první knihu o úloze divadla ve výchově. V té době se však vlivem hudební komunity stal členem sekty zabývající se černou magií a pro své politické názory byl zajat a mučen paramilitární jednotkou během brazilské diktatury.

Po propuštění se Coelho rozhodl skoncovat s drogami i černou magií a začal pracovat pro gramofonové firmy. V této době se také oženil, po třech předešlých ztroskotaných manželstvích, s malířkou Christinou Oiticiciovou, která ho velmi podpořila v jeho snu stát se spisovatelem. Když byl Coelho z gramofonové společnosti propuštěn, vydal se s manželkou na půlroční cestu po celém světě. V Německu, v koncentračním táboře Dachau, prožil tak silný duchovní zážitek, že se vrátil ke katolické víře. Také podnikl sedm set kilometrů dlouhou pouť do Santiaga de Compostela, která ho inspirovala k vydání literárního díla s názvem *Poutník: Mágův deník*. Následovala další díla, z nichž nejslavnější je román *Alchymista*, vydaný v roce 1988.⁶ Založil nadaci, která pomáhá opuštěným dětem, starým lidem, podporuje překlady brazilských klasiků a paleontologický výzkum v Brazílii.⁷

1.1.2 Tvorba Paula Coelha

Paulo Coelho vydal celkem 30 knih.⁸ Za jeho první významnější dílo se obvykle uvádí *Poutník – Mágův deník* (2002, 2010), autobiografický román líčící autorovo putování do Santiaga de Compostely.⁹ Následuje román *Alchymista*¹⁰ (1995, 1998), který je jeho nejznámějším dílem a zároveň jednou z nejpřekládanějších knih na světě. Původně bylo dílo vydáno jen v nízkém nákladu, ale po úspěchu autorova následujícího románu *Brida*¹¹ (2008), se dílo stalo bestsellerem. Jde o příběh španělského pastýře Santiaga a jeho cesty za pokladem. V díle se objevují nadpřirozené postavy a jevy, díky kterým dílo spadá do

⁶ Srov. DAVIES P. How Paulo Coelho Became One Of The Richest And Most Legendary Writers Ever. [online]. *Paulo Coelho blog*, 2022. [cit. 14-02-2024].

⁷ Srov. ARIAS J, *Paulo Coelho: Zpověď poutníka*, s. 19.

⁸ Srov. Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Books*. [online]. [cit. 03-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://paulocoelhoofoundation.com/paulo-coelho/books/>

⁹ COELHO P. *Poutník, Mágův deník*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-72-03-4-10-3. 177 s.

2. vyd. Tamtéž, 2010. ISBN 978-80-257-0282-6. 288 s.

3. vyd. Tamtéž, 2022. ISBN 978-80-257-3574-9. 224 s.

¹⁰ COELHO P. *Alchymista*. 1. vyd. Praha: Jota, 1995. ISBN 80-85617-58-7. 126 s.

COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 2. v Argu 1. Praha, 1998. ISBN 80-7203-113-9. 138 s.

Vyd. 3., v Argu 2. Tamtéž, 1999. ISBN 80-7203-241-0. 142 s.

Vyd. 4., v Argu 3. Tamtéž, 2005. ISBN 978-80-7203-697-4. 162 s.

Vyd. 5., v této úpravě 1. Tamtéž, 2007. ISBN 978-80-7203-954-8. 195 s.

Vyd. 6., v Argu 5. Tamtéž, 2012. ISBN 978-80-257-0684-8. 190 s.

Tamtéž, 2016. ISBN 978-80-257-1218-4. 204 s.

Vyd. 7., v Argu 6. Tamtéž, 2021. ISBN 978-80-257-3478-0. 168 s.

¹¹ COELHO P. *Brida*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-7203-976-0. 235 s.

směru zvaného magický realismus. Ve velmi podobném duchu jsou psány i další Coelhoovy knihy – například již zmíněný román *Brida*, milostný román *U řeky Piedra jsem usedla a plakala*¹² (1999, 2010), *Čarodějka z Portobella*¹³ (2007, 2024) nebo román *Alef*¹⁴ (2011, 2022). Paulo Coelho se zabývá tématy jako je osobní pout' za nalezením moudrosti a štěstí, zajímá se o různé spirituální směry, díky čemuž je jeho dílo oblíbené u mnoha odlišných kultur, zároveň mu však přineslo mnoho kritiků i odpůrců.

Román *Valkýry* (2010) se opět řadí do autobiografické prózy. Líčí duchovní hledání během pobytu v poušti, kterého se účastnil se svou ženou v krizové etapě jejich manželství.¹⁵

Román *Veronika se rozhodla zemřít* (2000, 2016) byl inspirovaný autorovým pobytem v psychiatrické léčebně. Vypráví příběh dívky, která se po neúspěšném pokusu o sebevraždu ocitá mezi duševně chorými. V románu však vychází najevo, že nemocní nejsou ani tak lidé, jako svět, do kterého se jim nedaří zapadnout.¹⁶ Hrdinka postupně nachází radost v malých věcech a učí se žít ve chvíli, kdy jí podle lékařů zbývají už jen dny života. Román *Jedenáct minut* (2003, 2009) je příběhem prostitutky, která po milostném zklamání přestává věřit všem ideálům. Její setkání s mladým malířem a pout' do Santiaga de Compostely ji však znovu vedou k přehodnocení její zahořklosti.¹⁷

Vítěz je sám (2009, 2021) je románem s antihrdinou. Představuje kritiku společnosti, zejména světa celebrit a touhy po slávě. Odehrává se na festivalu v Cannes a sleduje osudy několika postav na jejich cestě za úspěchem, během níž mnohdy zapomínají na své skutečné sny.¹⁸ *Vyzvědačka* (2016) je příběhem skutečné historické postavy, tanečnice Maty Hari, která se zapletla s tajnými službami Německa a Francie, a nakonec byla popravena.¹⁹

Autor se znovu vrací do doby svého mládí v částečně autobiografickém díle *Hipík* (2018), kde přibližuje čtenářům myšlenky tohoto hnutí a popisuje cestu ústřední dvojice

¹² COELHO P. *U řeky Piedra jsem usedla a plakala*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-211-9. 172 s.

2. vyd. Tamtéž, 2010. ISBN 978-80-257-0247-5. 182 s.

¹³ COELHO P. *Čarodějka z Portobella*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-874-9. 264 s.

2. vyd. Tamtéž, 2024. ISBN 978-80-257-4153-5. 248 s.

¹⁴ COELHO P. *Alef*. 1. vyd. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0474-5. 248 s.

2. vyd. Tamtéž, 2022. ISBN 978-80-257-3572-5. 248 s.

¹⁵ COELHO P. *Valkýry*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0304-5. 180 s.

¹⁶ COELHO P. *Veronika se rozhodla zemřít*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-270-4. 159 s.

2. vyd. Tamtéž, 2016. ISBN 978-80-257-1219-1. 216 s.

3. vyd. Tamtéž, 2021. ISBN 978-80-257-3471-1. 192 s.

¹⁷ COELHO P. *Jedenáct minut*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003. ISBN 978-80-257-0211-6. 202 s.

2. vyd. Tamtéž, 2009. ISBN 80-7203-532-0. 202 s.

1. vyd. Tamtéž, 2015. ISBN 978-80-257-1217-7. 288 s.

2. vyd. Tamtéž, 2021. ISBN 978-80-257-3573-2. 222 s.

¹⁸ COELHO P. *Vítěz je sám*. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0171-3. 384 s.

2. vyd. Tamtéž, 2021. ISBN 978-80-257-3521-3. 349 s.

¹⁹ COELHO P. *Vyzvědačka*. 1. vyd. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1932-9. 168 s.

z Amsterdamu do Káthmándú.²⁰ Jeho posledním dílem je *Lukostřelec*, vydaný v roce 2023. V něm starý a moudrý lukostřelec Tecuja předává svou moudrost mladému chlapci a odpovídá na jeho nikdy nekončící otázky.²¹

V České republice vychází dílo Paula Coelho v nakladatelství Argo, mnohá díla se dočkala reedic.

1.1.3 Preferovaný žánr autora

Autor se zabývá psaním beletristické prózy, zejména románů pro mládež a dospělé. Román představuje vedle povídky a novely žánr řadící se k epice, tedy k textu zaměřeného na příběh. Příběhy mají pro lidský svět svůj význam nejen jako prostředek zábavy, ale umožňují i porozumění světu. Příběh představuje určitý vybraný úsek reality – smysluplný celek, který má svou logickou strukturu. Logika příběhu je blízká lidskému myšlení, „myslet v příbězích“ je pro člověka přirozené.²²

V Encyklopedii literárních žánrů (Mocná Dagmar, Peterka Josef a kol.) je román definován následujícím způsobem:

„*Dlouhé fiktivní vypravování v próze: nejuniverzálnější žánr novodobé epiky, zaměřený na čtenáře, jenž se v něm uplatňuje také jako téma a hledisko.*“²³

Jde o velmi flexibilní žánr, může mít řadu podob. Je známý například román historický, sociálně-kritický, epistolární, autobiografický nebo filozofický. Jejich třídění není zcela systematizováno ani ustáleno.²⁴ Od novely se liší větším rozsahem a zejména výraznějším psychologickým vývojem postav.

Některá díla Paula Coelho spadají pod žánr autobiografického románu, mnohé jsou inspirovány životem autora. Jako příklad by mohlo posloužit jeho dílo *Poutník – Mágův deník*, které popisuje autorovu pouť do Santiaga de Compostely. Autobiografický román se však liší od čisté autobiografie určitým zkreslením reality za účelem dosažení většího uměleckého zážitku. Nejde na rozdíl od autobiografie o literaturu faktu.²⁵

Podobně jako Exupéryho *Malý princ* by některá Coelhova díla – jako například *Alchymista* – mohla nést označení filozofického románu. V takovém románu nejde jen o příběh, klíčová je zde součinnost ideové a epické složky. Autor prostřednictvím románu prezentuje určitý světonázor, určité ideové východisko. Častým motivem filozofického

²⁰ COELHO P. *Hipik*. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2636-5. 263 s.

²¹ COELHO P. *Lukostřelec*. Praha: Argo, 2023. ISBN 978-80-257-4139-9. 128 s.

²² Srov. ŠIDÁK P. *Úvod do studia genologie*, str. 40, 41.

²³ MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 576.

²⁴ Srov. MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 579.

²⁵ Srov. MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 28.

románu je motiv putování nebo prozření. Příběh mnohdy ustupuje do pozadí a stává se pouze prostředkem pro předávání autorových myšlenek.²⁶

Pro Coelho jsou dále typické nadpřirozené motivy, díky nimž se jeho dílo řadí k magickému realismu. Magický realismus se vyznačuje prolínáním nadpřirozených prvků s reálným světem. Děj příběhu se tedy odehrává v realitě, mnohdy na skutečných místech, ale v příběhu se objevují postavy a prvky, které nejsou součástí běžného světa. Tento směr vznikl původně jako pojmenování hispanoamerické narativní prózy, pro kterou bylo prolínání reality s nadpřirozenem typické. Jde o výsledek myšlení dané kultury, kdy hranice mezi reálným světem a světem nadpřirozena je velmi nejasná. Mezi nejvýznamnějšími představiteli tohoto směru je uváděn Gabriel García Márquez, řadí se však k nim i Jorge Luis Borges²⁷, jehož tvorba Paula Coelho inspirovala.

V Coelhoových románech jsou mnohdy samotné postavy spjaté se světem nadpřirozena, jako je tomu u románu *Brida*, který vypráví o mladé čarodějce, nebo u románu *U řeky Piedra jsem usedla a plakala*. V tomto příběhu je jedním z hlavních postav postava seminaristy nadaného zvláštním darem léčit. Román *Alchymista* se odehrává ve Španělsku a v severní Africe v blíže neurčené době. Ač jsou starosti chlapce Santiaga poměrně všední a pozemské, jeho příběh doprovází mnoho zvláštních setkání i událostí, které mají nadpřirozený, snový charakter. Samotná postava Alchymisty je jen jedním z představitelů nadpřirozeného světa. Santiagův rozhovor se sluncem, větrem, a nakonec s Duší světa je vrcholným momentem všech magických událostí v knize.

Autor ve svých dílech zprostředkovává své myšlenky i názory, někdy možná až příliš poučným způsobem nabízí návody, jak žít dobrý život.²⁸ Typický je pro něj jednoduchý jazyk a určitá poetika vyprávění.

1.1.4 Získaná ocenění

Paulo Coelho získal celkem 63 literárních ocenění a vyznamenání v různých zemích světa, pouze dvě vyznamenání jsou brazilská.²⁹ Mezi nejdůležitější ceny, které autor získal, se řadí například následující:

Empik Award

Tuto polskou cenu získal Paulo Coelho v roce 1999 za svůj román *Alchymista*.

²⁶ Srov. MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 203, 204.

²⁷ Srov. LUKAVSKÁ E. „Zázračné reálno“ a magický realismus, str. 9, 10.

²⁸ Srov. LIDMILOVÁ P. *O cestě za pokladem*. In: COELHO P. *Alchymista*, s. 194.

²⁹ Srov. MORAIS, F. *Mág – Paulo Coelho: Podivuhodný příběh jednoho z nejčtenějších autorů na světě*, s. 480.

Corine International Book Prize

Tato cena se uděluje v Německu za významný literární počin a uznání veřejnosti. Paulo Coelho ji získal v roce 2022 rovněž za svůj román *Alchymista*.

Hans Christian Andersen Literature Award

Paulo Coelho získal tuto cenu za svůj román *Jedenáct minut* v roce 2007. Při udělení této ceny je tradicí, že je zkomponováno hudební dílo na počest autora. Opera „Elleve Minutter“ měla svou premiéru 16. března 2010 v operním domě v dánském Odense.

Členství v Brazilské literární akademii

Brazilská literární akademie má 40 členů, členství se získává na základě hlasování stávajících členů. Cílem Akademie je podpora brazilského jazyka a kultury. Paulo Coelho získal členství v roce 2002.

Rytířský řád umění a literatury

Rytířský řád umění a literatury byl založen francouzským ministrem kultury v roce 1957. Oceňuje významné příspěvky na poli umění a literatury. V roce 1996 se Paulo Coelho stal nositelem tohoto řádu.

Crystal Award

Cenu Crystal Award uděluje Světové ekonomické fórum významným umělcům, kteří svým dílem přispívají ke zlepšení situace ve světě.³⁰ Cena byla Paulovi Coelhoovi udělena ve Švýcarsku v roce 1999.

Golden Book Award

V roce 1995-1998 byl Paulo Coelho nejúspěšnějším spisovatelem v Jugoslávii se svými romány *Alchymista*, *U řeky Piedra jsem usedla a plakala* a *Záhir*.

Guinnessova kniha rekordů

Paulo Coelho získal certifikát Guinnessovy knihy rekordů za román *Alchymista*, který se nejdéle udržel na žebříčku nejprodávanějších knih.³¹

³⁰ Srov. World Economic Forum. *2024 Crystal Award: Meet this year's winners*. [online]. [cit. 28-02-2024.] Dostupné na WWW: <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/2024-crystal-award-meet-this-years-winners/>

³¹ Srov. Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Awards and Honours*. [online]. [cit. 28-02-2024.] Dostupné na WWW: <https://paulocoelho.com/paulo-coelho-archive/awards-and-honours/>

Posel míru

Tímto titulem Paula Coelha vyznamenala Organizace spojených národů v roce 2007.³²

1.1.5 Alchymista – vybrané dílo Paula Coelha

Nejznámější román Paula Coelha, *Alchymista*, byl přeložen do 88 světových jazyků³³ a získal 115 literárních ocenění.³⁴ Jeho poselstvím je hledání vlastní životní cesty, vlastního snu, který autor nazývá „Osobním příběhem“. Symbolické vyprávění psané jednoduchým jazykem je půdou pro předávání myšlenek o odvaze následovat svůj sen a o schopnosti naslouchat svému srdci. Vypráví příběh chlapce jménem Santiago, který se stal pastýřem, protože chtěl putovat světem. Když se mu dvakrát za sebou zdá sen o egyptských pyramidách a o pokladu, který má najít, vyhledá starou cikánku, aby mu sen pomohla rozluštit. Ta mu však řekne přesně to stejné, co mu říká jeho sen: když se vydá k egyptským pyramidám, najde poklad.

Santiago zpochybňuje smysl svého snu – zpočátku ho považuje za hloupost. Jeho setkání se záhadným starcem, který – jak se ukáže – zná dopodrobna celý Santiagův život, ho však utvrdí v tom, aby zariskoval, prodal všechny své ovce a zaplatil si cestu do Egypta. Na Santiagovu otázku, zdali se vždy objeví, když chtějí lidé něco vzdát, stařec odpovídá: „Ne vždycky v této podobě, ale objevím se pokaždé. Někdy třeba v podobě východiska, dobrého nápadu. Jindy zase v kritickém okamžiku udělám věci snadnějšími. A tak dále; většina lidí si toho však ani nevšimne.“³⁵

Santiagova cesta je plná zvláštních setkání, nástrah i poznání. Jednou příliš slepě důvěřoval jednomu cizinci a byl okraden. Jindy pracoval pro sklenáře, kterému svými nápady a vírou v ně pomohl získat věhlas. Nakonec se setká se sečtělým Angličanem, který jede do pouště poznat muže, kterého nazývá Alchymistou – doufá, že mu pomůže poznat tajemství života. Kvůli bojům zuřícím v poušti musí karavana, ve které Santiago i Angličan cestují, čekat v pouštní oáze. Zde chlapec potká Fátimu, dívku, do které se zamiluje a požádá ji o ruku. Fátima jeho lásku opětuje, nechce však, aby se kvůli ní

³² Srov. Argo. *Paulo Coelho*. [online]. [cit. 28-02-2024]. Dostupné na WWW: <https://argo.cz/autori/coelho-paulo/>

³³ Srov. Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Books – The Alchemist*. [online]. [cit. 05-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://paulocoelhofoundation.com/books/paulo-coelho-the-alchemist/>

³⁴ Srov. MAMBROL N. Analysis of Paulo Coelho's The Alchemist. [online]. *Literary Theory and Criticism*, 2022. [cit. 05-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://literariness.org/2022/10/08/analysis-of-paulo-coelhos-the-alchemist/>

³⁵ COELHO P. *Alchymista*, s. 36.

Santiago vzdal svého snu. Místo toho mu říká: „Mám-li být částí tvého Příběhu, jednoho dne se vrátíš.“³⁶

Mezitímco Angličan hledá poznání o světě v knihách, Santiago se raději dívá do pouště. Časem se naučí rozumět řeči pouště a z letu krahujců předpoví, že oáza bude napadena. Když se jeho předpověď naplní, chlapce vyhledá Alchymista a přijme ho jako svého učedníka. Společně cestují až k egyptským pyramidám, Alchymista cestou chlapci předává svou moudrost a učí ho naslouchat svému srdci.

Kousek od egyptských pyramid Alchymista chlapce opouští. Santiago došel tam, kam ho vedl jeho sen. Žádný poklad však nenašel. Muži, kteří ho chtěli okrást, se mu vysmáli a jeden z nich mu vyprávěl o svém snu o pokladu, který měl najít ve Španělsku v polorozbořeném kostele s fíkovníkem. Je to přesně stejné místo, ve kterém celý příběh začal. Santiago se tedy vrátí zpátky tam, kde se mu sen zdál, a na tomto místě opravdu najde poklad.³⁷ Kniha tak vnuká čtenáři myšlenku, že celá cesta byla vlastně zbytečná – poklad byl přesně tam, odkud Santiago vyšel. Je tomu však skutečně tak? Byl nakonec poklad to nejdůležitější, co Santiago získal?

Román *Alchymista* se zabývá tématem štěstí, hledání svých snů a odvaze je uskutečnit. Tato témata předává prostřednictvím pohádkového vyprávění se symbolickými prvky.

Britský deník *The Guardian* považuje román *Alchymista* za „výjimečně inspirativní mistrovské dílo“. Chválí popisy i volbu slov, zejména však vyzdvihuje hloubku myšlenek, ve kterých spočívá kouzlo knihy. Román *Alchymista* neslouží podle autora článku jen jako únik z reality, ale pomáhá realitě porozumět.³⁸

Magazín *Stanford Daily* uveřejnil článek, podle kterého je román *Alchymista* „velmi inspirativní, ale povrchní“. Román jako by přímo vyzýval k tomu, vypsát z něj některé citáty a ty zarámovat a pověsit na zeď, autorka článku však zároveň poukazuje na zjednodušené postavy, jejichž starosti nezasahují dál než na povrch. Na druhou stranu, právě určitá jednoduchost postav i příběhu tvoří z díla román ve stylu bajky nebo pohádky a umožňuje čtenáři, aby se v příběhu viděl sám. Pokud čtenář dokáže uzpůsobit si „přehnaně optimistické poselství“ románu svým potřebám, může dílo sloužit jako inspirace zejména pro mladé lidi, kteří pocíťují nejistotu ze své budoucnosti.³⁹

³⁶ COELHO P. *Alchymista*, s. 115.

³⁷ Srov. COELHO P. *Alchymista*.

³⁸ *The Guardian*. *The Alchemist by Paulo Coelho – review*. [online]. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/2015/oct/10/the-chemist-paulo-coelho-review>

³⁹ HADI, S. ‘The Alchemist’ is shallow, but inspirational. *The Stanford Daily*. [online]. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://stanforddaily.com/2018/09/27/final-bs-the-chemist-is-shallow-but-inspirational/>

Kritika však často není k dílu Paula Coelha tolik shovívavá. Literární kritik Daniel Nemrava v časopise *Host* píše, že Paulo Coelho vlastně nepřináší nic nového, jen dobře prodává po staletí známé a omílané myšlenky. Díla Paula Coelha nepovažuje za významná díla světové literatury, nemůže však popřít popularitu, které se romány těší zejména mezi dospívající mládeží. Považuje však díla za tak jednoduše napsaná, že jsou tudíž přístupná i lidem, kteří téměř nečtou. Ze stejného důvodu podle autora článku Coelhova díla i unikají pozornosti literárních kritiků a nejsou předmětem hlubších analýz.⁴⁰

Pro tvorbu aktivit byl román zvolen zejména pro své univerzální, přesto zajímavé myšlenky, které je možné v knize najít. Poetickým způsobem popisuje vnitřní dialogy postavy a jednoduchými slovy předává inspiraci, která snadno ponouká k dalšímu zamyšlení. Jelikož se program soustředí na sebepoznání a rozvoj osobnosti, téma knihy s tímto záměrem koresponduje a má potenciál navodit tu správnou atmosféru před uvedením aktivit.

⁴⁰ NEMRAVA D. Fenomén zvaný Paulo Coelho. *Host* č. 9, 2001. [online]. iLiteratura.cz. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://www.iliteratura.cz/clanek/11163-coelho-paulo>

1.2 Specifika období adolescence

Cílová skupina účastníků tábora, pro které bude program připraven, je ve věku od 15 do 22 let. Toto období se označuje jako adolescence. Jedná se o druhou část období, které se souhrnně nazývá obdobím dospívání.

Dospívání je charakteristické velkými změnami. V biologické oblasti dochází k výrazné proměně tělesných proporcí a k pohlavnímu dospívání. V kognitivní oblasti se rozvíjí schopnost abstraktně myslet, pracovat s pojmy a myslet hypoteticky. S tím souvisí značná a někdy až přehnaná kritičnost k okolí i ke světu. Dospívající vidí více různých řešení téhož problému a nezajímá ho už pouze, jaký svět je, ale jaký by *mohl* být.⁴¹ V emoční oblasti jsou pro dospívající typické změny nálad, které jsou připisovány hormonálním změnám. Obzvláště období pubescence bývá někdy označováno jako „období druhého vzdoru“. Období adolescence je už v tomto ohledu klidnější, dochází k přijetí hodnot a je pro ně typické optimističtější, méně melancholické ladění.⁴²

Dochází také k proměně vztahu s okolím. Velkým tématem pro dospívající je emancipace od rodiny. Dospívající usiluje o větší samostatnost, odmítá přehnanou péči a chce, aby jeho názor byl brán vážně. Názor vrstevníků začíná hrát daleko důležitější roli, dospívající se identifikuje se svou vrstevnickou skupinou, navazuje přátelství a prožívá první lásky.⁴³ Klíčovým tématem je pro dospívající i volba budoucího povolání. Finanční nezávislost představuje mezník vstupu do dospělosti, u učňů k ní dochází dříve než u vysokoškolských studentů. V období adolescence už obvykle dochází k méně konfliktům s dospělými, adolescent začíná být vnímán dospělými více jako rovnocenná bytost a je mu připisována větší zodpovědnost. Důležitým sociálním mezníkem je dosažení osmnáctého roku věku, kdy začíná být adolescent plně zodpovědný za své jednání.⁴⁴

Podle Erika Eriksona je hlavním úkolem dospívání nalezení vlastní identity. Adolescenti se snaží o větší sebepoznání, mohou experimentovat s různými variantami chování. Uvědomují si schopnost ovlivňovat svůj život a mají větší potřebu seberealizace. Je velmi důležité poskytnout adolescentům čas a možnost, aby porozuměli sami sobě, což jim může pomoci v jejich dalším vývoji a směřování, včetně volby povolání.⁴⁵ Hlubší sebepoznání je základem pro další rozvoj vlastní identity.⁴⁶

⁴¹ Srov. LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, str. 152.

⁴² Srov. *tamtéž*, str. 147.

⁴³ Srov. VÁGNEROVÁ M., *Vývojová psychologie I – Dětství a dospívání*, str. 347.

⁴⁴ Srov. *tamtéž*, str. 325.

⁴⁵ Srov. *tamtéž*, str. 325.

⁴⁶ Srov. *tamtéž*, str. 403.

Dospívající se musí umět vyrovnat se změnami, které toto období přináší. Častá je u nich nejistota a nespokojenost se sebou samým, přestože navenek nemusí být prezentována. Tyto změny je potřeba umět zpracovat nejen na kognitivní, ale i na emoční úrovni prostřednictvím sebeakceptace.

V období dospívání se rozvíjí schopnost introspekce. Dospívající se už nezajímají jen o okolní svět, jejich pozornost se zaměřuje dovnitř, k sobě samému. Mají potřebu porozumět sami sobě a tuto zkušenost sdílet, což jim pomáhá najít určitý řád ve svém prožívání. Sdílení probíhá nejčastěji mezi vrstevníky, vzácněji s dospělými. Dospívající bývají přesvědčeni o výlučnosti svého myšlení a mnohdy si nepřipouštějí, že by dospěli myšleli podobně.⁴⁷

Porozumění vlastním emocím je velmi obtížné, protože některé emoce ani není možné pojmenovat.⁴⁸ Typická je pro adolescenty i jejich nechuť projevovat emoce navenek. Považují je za intimní součást svojí osobnosti a nejsou ochotni je sdílet.⁴⁹

V adolescenci se díky rozvoji abstraktního myšlení probouzí zájem o existenciální otázky a hledání smyslu života. Adolescent hledá hodnoty, které by byly přijatelné a mělo by smysl je dodržovat. Kladení existenciálních otázek napomáhá procesu hledání vlastní identity, ujasnění hodnot a cílů zase pomáhá definovat smysl života. V tomto ohledu je však důležité i přijetí určité pochybnosti a nejistoty jako přirozené součásti světa.⁵⁰

Velká kritičnost dospívajících a jejich neochota uznávat formální autority může značně ztížit práci pedagoga. Dospívající usilují o to, aby jejich názor byl respektován, mohou mít tendenci s dospělými polemizovat, nebo dokonce otevřeně odmítat všechny jejich požadavky. Dospívající uznávají autority, kterých si mohou vážit, hodnotí jejich vlastnosti i chování. Obecně oceňují pedagoga, který je stabilní ve svých názorech i emocích, spolehlivý, profesně kompetentní, ale zároveň umí přiznat vlastní chybu. Uvítají, když pedagog umí vyslechnout jejich názor a přistupuje k nim s respektem a alespoň do určité míry jako k rovnocenným bytostem. Pedagog, který příliš zdůrazňuje svou nadřazenost, nebývá dobře přijímán. Adolescenti ocení rovnoprávnou diskuzi, možnost projevit svůj názor⁵¹ a určitou svobodu a zodpovědnost, která pomáhá posílit jejich tolik potřebnou a v tomto období křehkou sebeúctu.

⁴⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie I – Dětství a dospívání*, str. 405.

⁴⁸ Srov. tamtéž, str. 407.

⁴⁹ Srov. tamtéž, str. 341.

⁵⁰ Srov. tamtéž, str. 420.

⁵¹ Srov. tamtéž, str. 365.

1.3 Vybrané metody pro tvorbu programu

Pro tvorbu programu byly záměrně voleny takové metody, aby podněcovaly aktivitu a samostatné myšlení účastníků. Metody v programu jsou poměrně pestré – v programu se vyskytují jak metody slovní, tak metody zahrnující výtvarné činnosti i dramatizaci. Pro větší aktivizaci myšlení účastníků byla při práci s ukázkou z knihy použita i metoda kritického myšlení E-U-R. Program dále využívá principy zážitkové pedagogiky, prostřednictvím her a aktivit účastníkům zprostředkuje zážitek, který je následně reflektován. Hlavní aktivita programu byla inspirována obdobnými hrami Prázdninové školy Lipnice.

1.3.1 Komplexní klasifikace základních skupin metod výuky

Josef Maňák vytvořil komplexní klasifikaci metod, které je možné rozdělit z několika hledisek.⁵² Tato klasifikace pomáhá pedagogovi v reflexi jeho pedagogické práce a umožňuje mu vyvarovat se jednostrannosti. Níže je uveden popis klasifikace metod z hlediska pramene poznání a typu poznatků.

1) Metody slovní

- Monologické metody (popis, vysvětlování, vyprávění...)
- Dialogické metody (rozhovor, diskuze, dramatizace...)
- Metody práce s učebnicí, knihou.

2) Metody názorně demonstrační

- Pozorování předmětů a jevů
- Předvádění (předmětů, modelů, pokusů...)
- Demontrace obrazů statických
- Projekce statická a dynamická.

3) Metody praktické

- Návčik pohybových a pracovních dovedností
- Žákovské laborování
- Pracovní činnosti

⁵² Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 313, 314.

- Grafické a výtvarné činnosti.⁵³

V programu se vyskytují všechny metody slovní. Monologických metod je však minimum – pedagog se snaží v co největší míře dát prostor pro aktivitu účastníků. Častý je rozhovor nad tématy, kdy pedagog klade otázky, ke kterým se účastníci postupně vyjadřují. V některých aktivitách je nutné, aby účastníci komunikovali mezi sebou.

Účastníci dostanou v programu prostor vyjádřit se i prostřednictvím výtvarných a tvořivých činností, některé z nich následně prezentují ostatním.

1.3.2 Metody inscenační

Metody inscenační zahrnují hraní rolí nebo herní simulaci určitých situací. Umožňuje opět účastníkům, aby se aktivně zapojili. Z hlediska možnosti účastníků ovlivňovat průběh aktivity se rozlišují tři stupně inscenace:

- Strukturovaná inscenace – účastníci znají popis výchozí situace, aktéři charakteristiku rolí
- Nestrukturovaná inscenace – účastníci znají jen popis výchozí situace, inscenace se rozvíjí dle aktivity aktérů
- Mnohostranná inscenace – všichni účastníci jsou hlavními aktéry.⁵⁴

1.3.3 Třífázový model učení E-U-R

Tato metoda vychází z konstruktivistických teorií učení, kdy je cílem nové poznatky nebo informace zařadit do stávajících struktur poznání. Mozek při přijímání nových informací využívá dosavadní zkušenosti, představy nebo znalosti a díky novým informacím své poznatky znovu konstruuje. Proto je potřeba přimět žáky k tomu, aby si vybavili své dosavadní znalosti ještě před tím, než je možné začít pracovat s novými informacemi.⁵⁵

Třífázový model učení E-U-R byl vyvinut Mezinárodním programem RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking), jedná se o jednu z metod rozvíjející kritické myšlení. Skládá se ze tří částí: evokace, uvědomění a reflexe.

Evokace slouží k vybavení si poznatků, které žák o daném tématu již má. Zároveň dochází ke konfrontaci různých názorů jednotlivých žáků, což vyvolává další otázky.

⁵³ KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 313, 314.

⁵⁴ Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 325.

⁵⁵ Srov. ŠEBEŠOVÁ P., ŠIMONOVÁ P. *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ – Tři kroky k aktivnímu vyučování*, s. 16.

Uvědomění je fází, ve které se žáci seznamují s novými informacemi. Žáci by během ní měli mít možnost nalézt odpovědi na otázky, které se vynořily během evokace. Cílem uvědomění je také to, aby žáci propojili své dosavadní znalosti s novými informacemi. Reflexe slouží k utřídění všech poznatků. Žáci se ohlížejí za celým procesem výuky a formulují si, k čemu dospěli, jak se jejich poznání proměnilo a co jim ještě není jasné.⁵⁶

Tento model je obzvláště vhodný pro učení se novým poznatkům. V programu *Alchymista* byl využit z jiného důvodu: má pomoci účastníky aktivizovat – umožňuje jim porovnat svůj vlastní názor s názorem autora. Cílem bylo vyvolat představu účastníků o tématu ještě před tím, než se seznámí s ukázkou z knihy, aby nešlo jen o pasivní naslouchání čtenému textu. Nejde však o učení se v tom slova smyslu, že by bylo cílem, aby účastníci změnili svůj pohled na téma na základě přečtené ukázky.

1.3.4 Zážitková pedagogika

Zážitková pedagogika vychází z Kolbovy teorie učení. Podle této teorie se člověk přirozeně učí zkušenostmi, které následně reflektuje a díky tomu si vytváří plán pro další podobnou situaci. Metoda zážitkové pedagogiky znamená cílené navození situací, které zprostředkují dětem nebo žákům nějaký zážitek, tento zážitek je reflektován, a tak dochází k učení.⁵⁷

V České republice se zážitkovou pedagogikou zabývá zejména Prázdninová škola Lipnice, která vznikla v roce 1977 a navazuje na prvky Junáka, trampingu a Lesní moudrosti. Postupně si vytvořila vlastní originální a velmi propracovanou metodiku. Je zacílena především na práci s dospívajícími a mladými dospělými s důrazem na osobnostní rozvoj, sebepoznání a skupinovou spolupráci. Jako prostředek využívá tábornictví, zážitkové sporty jako je horolezectví a především hry, které vytvářejí lektori. Lektori PŠL pracují s velmi pestrými výrazovými prostředky. Mnohé z her probíhají ve tmě, za doprovodu hudby, pracuje se i s vůněmi nebo s pohybem. Jedinečné přírodní lokality, ve kterých kurzy Lipnice probíhají, také umocňují atmosféru zážitku.⁵⁸ Prázdninová škola Lipnice pořádá i kurzy pro pedagogy a vydává odborné publikace.

⁵⁶ Srov. ŠEBEŠOVÁ P., ŠIMONOVÁ P. *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ – Tři kroky k aktivnímu vyučování*, s. 17-20.

⁵⁷ Srov. Prázdninová škola Lipnice. *Zážitková pedagogika – Handouty pro učitele*. [online]. In: PŠL, s. 4. [cit. 01-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-beta/psl.mgw.cz/uploads/2018/05/zazitkova.pdf>

⁵⁸ Srov. HANUŠ R., CHYTILOVÁ L. *Zážitkově pedagogické učení*, s. 13-18.

Cílem zážitkové pedagogiky je komplexní rozvoj osobnosti, kterého je dosahováno prostřednictvím zážitků.⁵⁹ Zážitková pedagogika zapojuje celou osobnost člověka, zapojuje jeho duši, mysl i tělo a v ideálním případě by měla rozvíjet tyto oblasti rovnoměrně.⁶⁰ K tomu pomáhá vyvážená dramaturgie kurzu, která zahrnuje různorodé aktivity. Ideálem je umět sestavit program zážitkové akce takovým způsobem, aby bylo dosaženo stanovených cílů a zároveň naplněny potřeby skupiny. Úkolem vedoucích je zvolení vhodných aktivit i jejich správné načasování.⁶¹

Prostředkem k poskytnutí zážitku může být reálná situace, ale může to být i hra. V dnešní době s nárůstem volného času už není hra jen privilegiem dětí. Ze hry mohou těžit i dospělí, je-li jim dobře uzpůsobena.⁶² Při tvorbě her je možné nechat se inspirovat téměř čímkoliv – může to být skutečná událost, literární dílo nebo film.⁶³ Důležité je stanovení cíle a uvědomění si potřeb cílové skupiny.

Během uvádění her je třeba dbát na bezpečnost, nejen z hlediska fyzického, ale i duševního. Některé hry mohou u predisponovaných jedinců vyvolat nežádoucí reakci. Náročnější hry by tedy měl uvádět pouze zkušený lektor. Je doporučeno vyzkoušet si podobné programy i z pohledu účastníka, aby bylo možné lépe odhadnout, jaké pocity může daný program vyvolat. Je také třeba znát cílovou skupinu a zdravotní stav jednotlivých účastníků.⁶⁴

Klíčovým prvkem zážitkové pedagogiky je reflexe. Tato fáze probíhá po skončení programu, někdy bezprostředně po aktivitě, jindy s časovým odstupem – zde záleží na náročnosti aktivity a emočním vyladění skupiny. Reflektování dějů je pro člověka přirozeným procesem, který probíhá i v běžném životě. Člověk má potřebu ohlížet se zpět a ujasnit si, co nového mu prožitá situace přinesla, jak se z ní poučil, co by příště udělal jinak.⁶⁵ O navození tohoto myšlenkového procesu se snaží zážitková pedagogika. Jedině tak si účastníci odnesou z aktivity více, než jen pouhý zážitek. Výsledkem procesu reflexe má být nová zkušenost.⁶⁶

Reflexe se vztahuje k cíli programu. Během ní instruktor zjišťuje, jakým způsobem a v jaké míře bylo u účastníků cíle dosaženo. Pokud je potřeba, aby se účastníci v naplnění

⁵⁹ Srov. Prázdninová škola Lipnice. *Zážitková pedagogika – Handouty pro učitele*. [online]. In: PŠL, s. 3. [cit. 01-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-beta/psl.mgw.cz/uploads/2018/05/zazitkova.pdf>

⁶⁰ Srov. HANUŠ R., HAKOVÁ J. a kol. *Praktická učebnice Zážitkové pedagogiky*, s. 109.

⁶¹ Srov. tamtéž, s. 111.

⁶² Srov. tamtéž, s. 140.

⁶³ Srov. ZOUNKOVÁ D., (ed.) *Zlatý fond her III: Hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*, s. 9.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 26, 27.

⁶⁵ Srov. HANUŠ R., HAKOVÁ J. a kol. *Praktická učebnice Zážitkové pedagogiky*, s. 198.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 199.

cíle ještě posunuli, je možné je k němu prostřednictvím reflexe dovést.⁶⁷ Někdy se však může stát, že aktivita přivedla účastníky k jinému tématu, než pedagog zamýšlel, a toto téma je pro ně v tu chvíli podstatnější. Zde má pedagog možnost opustit svůj původní plán a věnovat se novému tématu, vyhodnotí-li jej jako smysluplné.⁶⁸

Reflexe se obecně skládá ze dvou fází: fáze ohlížení se za zážitkem a fáze změn a přesahů do reálného života. Během první fáze jde o rekapitulaci toho, co se odehrálo, lektor může na začátku účastníkům připomenout průběh celého programu, nebo nechat účastníky, ať program popíší. Následovat mohou otázky cílicí na konkrétní zážitky, jako třeba pojmenování nejsilnějšího zážitku ze hry, nebo popsání toho, co nového si účastníci díky aktivitě uvědomili.⁶⁹

Druhá fáze se zaměřuje na možnost, jak novou zkušenost využít v budoucnu. Základní otázkou je třeba: „*Co si z toho pro sebe odnášíte? Co příště uděláte jinak? Na co se příště zaměříte?*“⁷⁰ Výstupem reflexe může být i tvorba akčních plánů, které mají účastníkům pomoci při uskutečnění pozitivní změny v jejich životě.⁷¹

Reflexe může být slovní, může ale také využívat jiné techniky, např. vizualizační. Účastníci mohou své pocity vyjádřit prostřednictvím grafu, barevné škály emocí nebo koláží. Je možné použít i pantomimu, hudbu nebo předměty, např. kameny, které symbolicky vyjadřují obtížné situace vzniklé během programu, které účastník následně popisuje.⁷²

Reflexe však nemusí být součástí všech aktivit programu, ani to není žádoucí. Pokud jsou účastníci reflexemi přesyceni, může se to projevit jejich nezájmem a neochotou mluvit. Reflexe má proběhnout tehdy, když má smysl. Pokud je však naopak opomenuta, nemusí dojít k naplnění potenciálu programu.⁷³

⁶⁷ Srov. HANUŠ R., HAKOVÁ J. a kol. *Praktická učebnice Zážitkové pedagogiky*, s. 202.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 202.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 214.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 215.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 217.

⁷² Srov. tamtéž, s. 228.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 199.

2 Praktická část

2.1 Alchymista – Cesta za pokladem

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit program, ve kterém by bylo využito dílo Paula Coelho. Program byl vytvořen tak, aby umožnil zprostředkovat účastníkům některé inspirativní myšlenky z knihy *Alchymista* zážitkovou formou. Podněcuje účastníky k samostatnému přemýšlení nad danými tématy a k jejich vlastní reflexi ukázek z knihy.

Program je rozdělen do několika částí. První blok aktivit s názvem „Putování“ slouží jako úvod do tématu a umožňuje účastníkům, aby se trochu poznali a překonali počáteční nesmělost v komunikaci. Následující blok „Štěstí“ funguje na principu práce s ukázkou z knihy, kdy mají účastníci možnost vyjádřit se k myšlenkám v textu a uvést svůj pohled. Dále pak ukázka funguje jako motivace pro další aktivitu. Účastníci jsou vedeni k sebepoznání a procvičení schopnosti vyjadřování a sdílení emocí. Podobné cíle má i navazující blok programu, kdy účastníci sdílejí různé pohledy na způsob rozhodování. Pak mají za úkol výtvarně ztvárnit svůj „vnitřní kompas“, tedy své srdce a symbolicky tak vyjádřit své pocity i svou osobnost. Na závěr se účastníci vydávají na své vlastní putování za pokladem, během něhož jsou opět vedeni k hlubší sebereflexi.

Program byl realizován na pobytovém táboře s názvem „Workcamp ExpediceEKO“, který organizuje Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně. Jednalo se o dobrovolnický a putovní tábor pro účastníky ve věku 15-22 let. Letos se poprvé konal v zahraničí, a to na Slovensku. Dobrovolnická část proběhla v Kláštorisku, což je cenná archeologická lokalita v srdci Slovenského ráje. Druhá polovina týdne byla putovní, s batohy na zádech. Aktivity programu probíhaly venku u stolu v prostorách Kláštoriska, na nádraží v Bratislavě a v přírodě ve Slovenském ráji. Tábora se účastnilo sedmnáct osob. Proběhl v termínu od 10. do 16. 7. 2023.

Mnozí z účastníků jezdí na tento tábor pravidelně již několikátým rokem, vždy ale menší část skupiny tvoří noví účastníci. Všichni jsou žáky středních škol s převahou žáků z gymnázia. Díky dlouholetým zkušenostem hlavního vedoucího a způsobu vedení tábora vznikají mezi účastníky obvykle dobré vztahy a spolupráce probíhá bez problémů.

2.1.1 Návaznost programu na RVP G

Výchova ve volném čase by měla vhodně doplňovat školní výuku. Účastníci programu byli především žáci gymnázií. Při tvorbě aktivit bylo tedy přihlédnuto k cílům, které vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Následující kapitoly popisují, jakým způsobem vytvořený program rozvíjí vybrané klíčové kompetence, cíle

ze vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova.

2.1.1.1 Klíčové kompetence

Dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia rozvíjejí aktivity tyto klíčové kompetence:

Kompetence k učení:

- „kriticky přistupuje ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovává a využívá při svém studiu a praxi.“⁷⁴

V programu se pracuje s ukázkami z knihy takovým způsobem, aby byli účastníci schopni samostatného a kritického uvažování nad textem i vybranými tématy.

Kompetence k řešení problému:

- „je otevřený k využití různých postupů při řešení problémů, nahlíží problém z různých stran;
- uplatňuje při řešení problémů vhodné metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, kromě analytického a kritického myšlení využívá i myšlení tvořivé s použitím představivosti a intuice.“⁷⁵

Program klade na účastníky značné nároky ve schopnosti tvořivě uvažovat. Úkoly, které jsou pro účastníky připravené, nemají jen jedno správné řešení. Úkolem účastníků je hledat řešení, které je správné na základě jejich zkušeností. Díky spolupráci a vzájemnému sdílení účastníci poznávají různé náhledy na řešení téhož problému.

Kompetence komunikativní:

- „s ohledem na situaci a účastníky komunikace efektivně využívá dostupné prostředky komunikace, verbální i neverbální, včetně symbolických a grafických vyjádření informací různého typu;
- vyjadřuje se v mluvených i psaných projevech jasně, srozumitelně a přiměřeně tomu, komu, co a jak chce sdělit, s jakým záměrem a v jaké situaci komunikuje;

⁷⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. RVP G. Klíčové kompetence. [online]. In: *Edu.cz*, s. 9 [cit. 26-10-2023].

⁷⁵ Tamtéž, s. 9.

je citlivý k míře zkušeností a znalostí a k možným pocitům partnerů v komunikaci;

- prezentuje vhodným způsobem svou práci i sám sebe před známým i neznámým publikem;
- rozumí sdělením různého typu v různých komunikačních situacích, správně interpretuje přijímaná sdělení a věcně argumentuje; v nejasných nebo sporných komunikačních situacích pomáhá dosáhnout porozumění.⁷⁶

Účastníci dostanou v rámci programu mnohokrát prostor se vyjádřit, prezentovat svou práci nebo komunikovat mezi sebou. Úkolem lektora je vést účastníky ke vzájemnému respektu zejména v oblasti citlivých témat. Zároveň účastníci nejsou povinni se vyjadřovat, pokud nechtějí.

Kompetence sociální a personální:

- „posuzuje reálně své fyzické a duševní možnosti, je schopen sebereflexe;
- stanovuje si cíle a priority s ohledem na své osobní schopnosti, zájmovou orientaci i životní podmínky;
- přispívá k vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů založených na vzájemné úctě, toleranci a empatii;
- rozhoduje se na základě vlastního úsudku, odolává společenským i mediálním tlakům.⁷⁷

Program si klade za cíl vést účastníky k zamyšlení nad jejich hodnotami, přáními, nad tím, jaké jsou jejich motivace v životě a co jim brání je naplňovat. Umožňuje hlubší sebepoznání, na které mnohdy nebývá v běžné výuce prostor. Toto sebepoznání by jim mělo pomoci při jejich dalším životním směřování a stanovení cílů a priorit. Zároveň jsou vedeni k samostatnému uvažování a vyjádření vlastního názoru na použité úryvky z knihy.

Kompetence občanská:

- „respektuje různorodost hodnot, názorů, postojů a schopností ostatních lidí.“⁷⁸

⁷⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. RVP G. Klíčové kompetence. [online]. In: *Edu.cz*, s. 9, 10. [cit. 26-10-2023].

⁷⁷ Tamtéž, s. 10.

⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

Během sdílení sebereflexí účastníků se objeví rozdíly mezi jejich názory, postoji i hodnotovou orientací. Účastníci jsou vedeni k poznání toho, že neexistuje jediné správné řešení vybraných témat.

Kompetence k podnikavosti:

- „rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě.“⁷⁹

Program svým zaměřením přispívá k sebepoznání, které napomáhá rozvoji osobnosti a dalšímu směřování, ovšem nejen v profesním životě.

2.1.1.2 Jazyk a jazyková komunikace

Součástí programu je práce s vybraným literárním dílem a vlastní interpretace ukázek. Program tedy doplňuje výuku ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Seznamuje účastníky s literárním dílem a některými myšlenkami spisovatele Paula Coelho. Podporuje vyjádření zážitku z četby a dává prostor pro diskuzi. Nezabývá se však literární vědou příliš do hloubky, text z velké části slouží jako motivace pro další aktivity, jejichž cílem je zejména rozvoj osobnosti účastníků.

2.1.1.3 Osobnostní a sociální výchova

Nejlépe cíle programu korespondují s obsahem průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova. Ta je v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia charakterizována následujícím způsobem:

„Osobnostní a sociální výchova pomáhá žákům vést zdravý a zodpovědný život jako jednotlivcům i členům společnosti, poskytuje žákům příležitosti přemýšlet o svých zkušenostech a o vlastním vývoji. Rozvíjí u žáků sebeúctu, sebedůvěru a schopnost přebírat zodpovědnost za své jednání v různých životních situacích, při sebevzdělávání a při práci. Učí rozumět hodnotě mezilidských vztahů a respektovat názory, potřeby a práva ostatních.“⁸⁰

Dnešní společnost klade na jednotlivce značné nároky z hlediska udržování psychického zdraví. Globalizovaná společnost zase předpokládá schopnost komunikace

⁷⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. RVP G. Klíčové kompetence. [online]. In: *Edu.cz*, s 11. [cit. 26-10-2023].

⁸⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. RVP G. Osobnostní a sociální výchova. [online]. In: *Edu.cz*, s. 66. [cit. 26-10-2023].

a tolerance odlišných názorů. Proto se i v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia klade důraz nejen na znalosti, ale i na rozvoj osobnosti žáků. Tento rozvoj osobnosti probíhá v několika rovinách – učí žáky rozumět vlastním pocitům a sobě samým, podporuje sebedůvěru, schopnost určovat si své cíle a ty následně plnit. Rozvíjí uvědomění vlastní identity a kladný přístup k sobě samému.⁸¹

Dále pak pomáhá žákům vytvořit si schopnost seberegulace a péče o své psychické zdraví. Žáci by měli být schopni se sebou vědomě pracovat, umět používat svou vůli, organizovat si čas, zvládat své pocity a vědět, kdy je vhodná doba pro důležitá rozhodnutí, kdy se jim dobře pracuje a kdy je třeba zařadit odpočinek.⁸² Schopnost seberegulace nutně vyplývá z důkladného poznání vlastní osobnosti a vlastního prožívání.

Další složkou osobnostního rozvoje je umění komunikace, naslouchání a respektování odlišných názorů. Průřezové téma se dotýká i otázek morálky, kdy vede žáky k poznávání svých hodnotových žebříčků, reflexi a hodnocení vlastního jednání a umění rozlišit mezi dobrem a zlem. Poslední tematický okruh Osobnostní výchovy rozebírá žákův vztah ke spolupráci a soutěží.⁸³

Navodit situace, které by přispěly k dosažení cílů tohoto tématu, nebývá jednoduché, protože sebepoznávání a rozvoj osobnosti jsou celoživotním procesem, který probíhá skrytě a je tedy obtížně hodnotitelný. Je však možné vést žáky k tomu, aby si více uvědomovali vlastní hodnoty, pocity i důvody pro své jednání a uměli pak svůj osobnostní vývoj pozitivně usměrňovat. Toho můžeme docílit prostřednictvím reflexí zážitků a aktivit zaměřených na sebereflexi, které rozvíjejí schopnost vědomého prožívání a tím i možnost usměrňování vlastního vývoje pozitivním směrem.

⁸¹ Srov. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. RVP G. Osobnostní a sociální výchova. [online]. In: *Edu.cz*, s. 67,68. [cit. 26-10-2023].

⁸² Srov. *tamtéž*, s. 68.

⁸³ Srov. *tamtéž*, s. 68, 69.

2.1.2 Popis aktivit

2.1.2.1 Putování

První blok aktivit slouží jako uvedení do tématu putování, možnost účastníků seznámit se s ostatními a zamyslet se nad svými motivacemi pro putování v přírodě.

- **Časová dotace:** 45 minut

- **Pomůcky:** kniha *Alchymista*, kartičky s typy poutníků (počet dle počtu účastníků), arch balicího papíru – 6 ks, tužky, fixy, klubíčko provázku, nůžky, kolíčky, cedulky se jmény účastníků.

- **Záměr programu:**
 - seznámení účastníků
 - představení knihy *Alchymista*
 - uvedení do tématu putování.

- **Cíle:**
 - účastník popíše různé důvody, proč lidé putují
 - účastník vytvoří portrét daného typu poutníka a výstižně ho charakterizuje
 - účastník představí ostatním, co je jeho motivací pro putování přírodou.

- **Metody:**
 - Metody slovní: dialogické (rozhovor), metody práce s knihou, dramatizace
 - Metody praktické: grafické a výtvarné činnosti
 - Metody inscenační: hraní rolí.⁸⁴

⁸⁴ Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 317-325.

1. Proč putujeme

Lektor přečte účastníkům začátek knihy *Alchymista* – o chlapci jménem Santiago, který chce chodit světem, a proto se stal pastýřem. Položí účastníkům úvodní otázku: „Proč putujeme?“

Účastníci se rozdělí do dvojic tak, aby byli s někým, koho zatím moc neznají. Popovídají si o tom, co je přivedlo na tuto akci, co je baví na putování a jaké s ním mají zkušenosti. Ve společném kroužku pak každý představí toho druhého.

Druhým úkolem účastníků bude udělat průzkum napříč skupinou a získat co nejvíce různých odpovědí na otázku „Proč putuješ?“ Zapamatují si alespoň dvě zajímavé a pokud možno rozdílné odpovědi, které pak nahlas řeknou (už neříkají, kdo jim takto odpověděl).

2. Typologie poutníků

Lektor rozdá účastníkům kartičky s jím vytvořenou „typologií poutníků“. Jde o tyto typy poutníků: *kočař*, *myšlenkář*, *sportovec*, *caveman*, *poznávač*, *parták*. Každý účastník dostane jednu kartičku. Účastníci začnou ve stejnou chvíli pantomimou předvádět svůj typ poutníka, který si vylosovali. Jejich úkolem je najít se s ostatními členy své skupiny.

Každá skupinka pak vytvoří charakteristický portrét daného poutníka tak, že obkreslí na arch papíru jednoho z účastníků (ideálně v nějaké typické póze pro daného poutníka), dokreslí poutníkovi, co má asi na sobě, co nese s sebou, dopíše, co si myslí a jaké má vlastnosti. Poutníka pak představí ostatním.

3. Jaký jsem poutník?

Obrázky poutníků rozložíme na zem do kruhu a účastníci se postupně přiřadí, ke kterým typologiím patří – může jich být i více. Používají k tomu klubíčko provázku, kolíčky a cedulku se svým jménem, kterou připojí k dané typologii – pokud je jich více, cedulku položí na to místo, kde se provázky kříží. Takto by nám měla vzniknout síť různých propojení typologií.

2.1.2.2 Štěstí

Druhý blok aktivit se zabývá tématem štěstí. Pracuje s ukázkou z knihy, ke které mají účastníci možnost vyjádřit svůj pohled a zformulovat vlastní názor. Následuje výtvarná sebereflexní hra během níž účastníci sestavují seznam svých přání a tvoří akční plán pro splnění některých z nich.

- **Časová dotace:** 2 hodiny

- **Pomůcky:** Karty Kamínky na cestě (vydala Lipka), kniha *Alchymista*, čtvrtky A2/A3, lepidla, nůžky, staré noviny a časopisy, fixy a barvy, příp. hudba

- **Záměr programu:**

- reflexe ukázky z knihy *Alchymista*
- procvičení schopnosti vyjadřování a sdílení emocí
- sebezpoznání.

- **Cíle:**

- účastník zformuluje, co pro něj znamená štěstí
- účastník interpretuje ukázkou z knihy *Alchymista* a uvede příklad z vlastního života
- účastník vytvoří seznam svých přání a vytvoří si plán pro splnění některých z nich.

- **Metody:**

- Metody slovní: dialogické (rozhovor, diskuze), metoda práce s knihou
- Metody praktické: grafické a výtvarné činnosti⁸⁵
- Metoda kritického myšlení – E-U-R
- Zážitek pedagogika.

⁸⁵ Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 317-322.

1. Evokace

Lektor si sedne s účastníky do kroužku a rozloží obrázkové karty Kamínky na cestě. Položí účastníkům několik otázek:

- Jak se máte právě teď? Jak se cítíte?
- Jak se máte celkově?
- Jak byste se chtěli mít?
- Co pro vás znamená štěstí?

Účastníci si vyberou kartičku s obrázkem a vysvětlí, proč si ji vybrali.

2. Čtení úryvku

Lektor přečte účastníkům úryvek z *Alchymisty*, který se týká tématu štěstí.

Obsah ukázky: Mudrc učedníkovi podá lžičku s olejem a dá mu za úkol projít se po jeho domě, ale nevylít olej ze lžičky. Učedník úkol splní, ale když se ho mudrc ptá, jestli si všiml rozkvetlých zahrad a fontán, učedník zavrtí hlavou. Dostane tedy nový úkol: opět se lžičkou oleje chodit po domě a všimnout si všech krás. Na konci dne vypráví učedník barvitě o všem, co viděl. Když se ale mudrc zeptá, kde je olej, který byl na lžičce, učedník vidí, že jej rozlil. Mudrc pak učedníkovi řekne: „Tajemství štěstí spočívá v tom, vidět všechny krásy světa, ale nerozlít přitom olej, který máš na lžičce.“⁸⁶

3. Reflexe ukázky

Otázky pro reflexi:

- Jak rozumíte této ukázce? Co je pro vás tím olejem na lžičce? A co je těmi krásami, které můžeme vidět?
- Souhlasíte s pohledem autora, nebo máte jiný názor?

3. Hra 101 věcí – ze Zlatého fondu her Lipnice

Výtvarná, sebereflexní hra. Účastníci sestavují svůj „bucket list“ – seznam 15 věcí, které by chtěli zažít. Tvoří pak katalog vybraných snů, který se vystaví i pro ostatní. Na závěr tvoří akční plán toho, jak si některý ze snů splnit.⁸⁷

⁸⁶ Srov. COELHO, P. *Alchymista*, str. 43-45.

⁸⁷ Srov. ZOUNKOVÁ D. (ed.) *Zlatý fond her III: Hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*, s. 33, 34.

4. Reflexe hry 101 věcí

Otázky pro reflexi:

- Myslíte si, že plnění přání má vliv na váš pocit štěstí?
- Už jste si nějaké takové přání někdy splnili? Jaké to bylo?
- Pomáhá vám mít v životě plán?

2.1.2.3 Rozhodování

Třetí blok aktivit se týká tématu rozhodování. Účastníci analyzují způsob, jakým je pro ně přirozené se rozhodovat. Následně výtvarně ztvárňují svůj „vnitřní kompas“, tedy své srdce a snaží se barvami i tvary vyjádřit něco ze svojí osobnosti.

- **Časová dotace:** 1 hodina

- **Pomůcky:** Kartičky s aspekty rozhodování, čtvrtky A4/A3 (co se vejde do truhly), tužky, pastely, tempery, vodovky, kelímky, štětce, hadříky, palety/víčka od marmelád

- **Záměr programu:**

- sebezpoznání
- schopnost přijmout a respektovat odlišné názory
- schopnost vyjádřit své emoce pomocí výtvarného projevu
- relaxace.

- **Cíle:**

- účastník písemně zanalyzuje způsob, jakým se rozhoduje
- účastník popíše různé způsoby rozhodování
- účastník výtvarně ztvární své srdce, symbolicky se vyjadřuje tvary i barvami.

- **Metody:**

- Metody slovní (rozhovor, diskuze)
- Metoda problémového výkladu
- Metody praktické: grafické a výtvarné činnosti⁸⁸
- Zážitková pedagogika.

⁸⁸ Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 310-314.

1. Rozhodování

Účastníci dostanou kartičky s aspekty, které ovlivňují rozhodování. Jejich úkolem je kartičky seřadit tak, jak jsou pro ně při rozhodování důležité. Kartičky se mohou položit i vedle sebe – na roveň. Pracuje každý sám a nemusí své kartičky ukazovat ostatním.

Kartičky:

- Rozum
- Emoce
- Názor rodičů
- Názor kamarádů
- Podobná zkušenost.

Účastníci mají možnost sdílet, co jim pomáhá při rozhodování, případně co je pro ně těžké.

2. Nakresli své srdce

Co je ale tím, co určuje naše zájmy, naši vnitřní motivaci? Co je tou hnací silou v našem životě?

Když se chlapec Santiago učil od Alchymisty, byl vyzván, aby naslouchal svému srdci. To mu mělo říct, kam se má vydat i co zrovna prožívá. Někdy umíme naše srdce umlčet, ale někdy je potřeba mu naslouchat. Naše srdce je něco v nás, něco, co vyjadřuje, kdo jsme a zároveň určuje, kam chceme směřovat. Úkolem účastníků je teď své srdce nakreslit ideálně např. prstovými barvami nebo pastely, které se dají rozmazávat. Jak by asi vypadalo? Co je v jeho středu a co ho obklopuje? Jak se srdce ve vaší současné fázi života cítí? Účastníci se snaží vyjádřit své srdce barvami. Pozn.: Je možné pustit hudbu, pokud to technika umožní.

Poznámka: Tyhle výtvary potřebuje lektor získat, aby je mohl schovat do truhly. Účastníci by však neměli pojmout podezření, že se s nimi bude ještě něco dít. To, že najdou v truhle své srdce, pro ně má být překvapení.

3. Reflexe

Otázky pro reflexi:

- Podařilo se vám vyjádřit to, co jste chtěli?
- Zjistili jste o sobě něco, co vás překvapilo?
- Co pro vás bylo těžké?
- Kdo chce, může své srdce ukázat ostatním a popsat.

2.1.2.4 Cesta za pokladem

Poslední aktivita má podobu symbolické cesty za pokladem. Jako motivace k této cestě slouží ukázka z knihy *Alchymista*, kdy poutník Santiago naslouchá svému srdci. Účastníci se pak vydávají na vlastní cestu za pokladem, během níž sami pro sebe odpovídají na otázky, týkající se jejich života.

- **Časová dotace:** 2 hodiny

- **Pomůcky:** kniha *Alchymista*, fáborky (nebo šípky z kamínků, svíčky, příp. cokoli v k označení cesty), truhla, srdce účastníků tvořené v předchozí aktivitě, lepidlo, kartičky s otázkami po cestě, prázdné kartičky pro účastníky – 12 ks/osoba, psací potřeby, plátěný pytlík, dopis ze Santiaga, hudba

- **Záměr programu:**

- zprostředkování myšlenky z knihy *Alchymista* pomocí metody zážitkové pedagogiky
- sebepoznání
- účastník je veden k hlubší sebereflexi.

- **Cíle:**

- účastník písemně zformuluje své hodnoty, radosti i trápení
- účastník doplní obrázek svého srdce kartičkami s myšlenkami, které vymyslí během cesty za pokladem
- účastník vyjádří svůj názor na myšlenku z knihy *Alchymista*.

- **Metody:**

- Metody slovní: dialogické (rozhovor, diskuze), metoda práce s knihou⁸⁹
- Zážitková pedagogika.

⁸⁹ Srov. KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*, s. 313.

1. Cesta za pokladem

Lektor připraví značenou cestu vedoucí poblíž základny/tábořiště. Cesta končí na stejném místě, kde začala a na tomto místě (téměř na konci) je schován poklad. Lektor přečte účastníkům úryvek, ve kterém Santiago na pokyn Alchymisty naslouchá svému srdci (str. 148-153). To samé teď mohou zažít účastníci. Dostanou papírové kartičky a tužku a během cesty na ně píšou odpovědi na otázky, které nacházejí cestou.

Otázky během cesty:

- Co ti říká tvé srdce? Napiš tři hodnoty, které jsou pro tebe v životě důležité.
- Co trápí tvé srdce? Napiš tři věci, které tě mrzí nebo trápí.
- Z čeho má tvé srdce strach? Napiš tři věci, kterých se obáváš.
- Z čeho má tvé srdce radost? Napiš tři věci, které tě vždycky potěší a vykouzlí úsměv na tváři.

Cestou účastníci potkají poutnici ze Svatojakubské cesty ve formě dopisu od skutečné dívky, která došla z Francie do Santiaga de Compostela. Mají možnost seznámit se s jejím příběhem.

2. Zbav své srdce toho, co jej tíží

Na jednom místě ke konci cesty minou účastníci plátěný pytlík s cedulí, na které stojí: „zbav své srdce toho, co jej tíží“ a mají možnost tam některé kartičky nechat (můžou je předtím roztrhat).

3. Poklad

Cesta končí na stejném místě, kde začala, a tam čeká na účastníky truhla s pokladem. V ní účastníci najdou srdce, které kreslili v předchozí aktivitě – protože to je jejich největším pokladem. Na obrázek pak přilepí kartičky, které cestou popsali.

4. Reflexe

Účastníci se mohou spontánně vyjádřit k tomu, jak na ně aktivita působila, jak se jim dařilo, co pro ně bylo těžké apod. Jaké byly jejich pocity, když objevili své srdce v truhle a jak rozumějí tomu, co jim tato aktivita měla sdělit? A proč vlastně poklad našli na stejném místě, odkud vyšli? Opravdu museli jít tak daleko?

Další otázky pro reflexi:

- Jak jste se na své pouti za pokladem cítili?
- Překvapilo vás něco?
- Dozvěděli jste se o sobě něco nového?
- Bylo pro vás něco těžké?
- Co jste si pomysleli, když jste našli své srdce v truhle? Jak jste tomu rozuměli?
- Všimli jste si, že poklad byl na stejném místě, kde jste začali? Proč jste museli jít tak daleko?
- Může být cesta důležitější než cíl?

2.1.3 Zhodnocení realizace

Jak již bylo zmíněno, program byl realizován na pobytové a putovní akci s názvem „Workcamp Expedice Eko“, který organizuje Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně. Program tábora „Workcamp Expedice Eko“ byl poměrně pestrý – kromě dobrovolnické práce měli účastníci možnost navštívit ferratu a zúčastnit se dalšího zážitkového nebo seberozvojového programu. Jednalo se o simulační hry s environmentální a společenskou tematikou, noční hru rozvíjející spolupráci v týmu i schopnost sebepřekonání a dále odpočinkové aktivity umožňující sebereflexi a zamyšlení. Program, který jsem připravila já, byl zařazen právě s ohledem na značnou fyzickou náročnost akce a doplňoval tak ostatní aktivity.

Během příprav jsem musela zohlednit putovní charakter tábora, zejména při tvorbě pomůcek. Neměli jsme totiž s sebou žádnou dodávku, která by nám část věcí mohla dopravit na místo. Musela jsem vytvořit pomůcky tak, abych je sama zvládla nést po celou dobu putování. To byl sám o sobě trochu zapeklitý úkol a musela jsem tedy v programu provést několik úprav a zjednodušení. Nejednalo se však o velké změny. Jen jednu aktivitu – hru 101 věcí – jsem úplně vynechala. Byla jsem však po celou dobu tábora připravená ji ve zjednodušené formě provést, ale nakonec jsme to nestihli.

Hlavní vedoucí tábora Martin Šrom mi připravený program schválil a podpořil mě v realizaci programu na Workcampu. Před odjezdem mě ale upozornil na několik možných úskalí mého programu – u prvního bloku aktivit předpokládal, že pro účastníky možná nebude snadné začít se pohybovat po prostoru, něco pantomimicky předvádět a mluvit s ostatními, když se navzájem neznají. Obecně měl názor, že vést program určený k osobnostnímu rozvoji není jednoduché a není možné očekávat hlubší sebereflexi od všech účastníků. Zkrátka se dalo počítat s tím, že někdo si může z daných aktivit odnést hodně, zatímco někdo skoro nic. Také u aktivity s kreslením srdce očekával, že dívky budou schopny většího sebevyjádření než někteří chlapci. Přesto se jemu i druhé vedoucí na táboře aktivity líbily a byl připravený mě podpořit a umožnit mi jejich realizaci.

Já sama jsem z některých aktivit měla obavu, zejména právě z již zmíněné aktivity kreslení srdce. Tato aktivita měla svůj význam pro poslední část mého programu, ale to se účastníci neměli dozvědět. Musím se přiznat, že představa, jak se snažím přimět skupinu náctiletých účastníků k tomu, aby nakreslili své srdce, mi klidné spaní před začátkem akce nepřinesla.

2.1.3.1 Putování (1. blok aktivit)

První blok aktivit s názvem „Putování“ proběhl na nádraží v Bratislavě. Navazoval na úvodní slovo hlavního vedoucího, který se představil, popsal, co nás čeká a představil i jednotlivé vedoucí. Pak předal slovo mě. Na tento blok programu jsem měla čas přibližně půl hodiny, než přijede další vlak. Pojala jsem to jako úvodní seznamovací aktivitu s možností se zamyslet nad různými důvody toho, proč lidé putují. Jelikož jsem brala v potaz upozornění na to, že účastníci možná nebudou hned chtít mluvit s někým cizím, vynechala jsem v první aktivitě hlubší rozhovor ve dvojicích. Místo toho měli účastníci za úkol vymyslet si jednoduchou a pokud možno originální odpověď na otázku „Proč putuješ?“ Pak se měli začít pohybovat po prostoru, navzájem si tuhle otázku položit a vyslechnout si co nejvíce různých odpovědí. Zapojila jsem se i já a oba vedoucí a musím říct, že mě to bavilo. Mezitímco jsem sama chodila a potkávala různé účastníky, dávala jsem pozor na to, co se děje okolo, abych mohla hru včas ukončit. Dokud probíhala komunikace mezi účastníky, hru jsem nepřerušovala. Až ve chvíli, kdy se větší část skupiny už neměla s kým potkat, jsem požádala ostatní, aby dokončili větu a navázala jsem s další aktivitou.

Tou bylo pantomimické předvádění daných typů poutníků s cílem najít se ostatními členy své skupiny. Aby to bylo snazší, dovolila jsem jim mluvit, jen nesměli přímo vyslovit název své typologie. Účastníkům jsem rozdala připravené kartičky a začala hra. Opět se zapojili všichni vedoucí a dost jsme se nasmáli. Potkávali jsme se a docházelo k mnoha úsměvným rozhovorům jako třeba: „Taky vidíte tu nádhernou krajinu okolo?“ „Já hledám kamarády.“ Nebo: „Ještě jsem dneska neuběhl dost kilometrů!“ Účastníkům se podařilo vytvořit skupiny a následovalo kreslení daného typu poutníka. Kreslili jsme pouze na malý papír formátu A4, přesto se aktivita, myslím, vydařila. Účastníci velmi výstižně a vtípně dokázali poutníka popsat, připsat mu, co říká nebo co si myslí a jaký je.

Poslední aktivitou bylo přiřazení se k typům poutníků – každý účastník měl možnost se zamyslet, co nejlépe vystihuje jeho. Vytvořené obrázky poutníků byly rozložené do kruhu na zemi a účastníci připojovali cedulku se svým jménem k vybranému typu. Většina účastníků volila dva různé typy. U této aktivity jsem příliš nestihla sledovat průběh, protože jsem stříhala provázky. Přišlo mi ale zajímavé, jaké různé kombinace typů účastníci spojovali. Většinou volili poutníka „kochaře“, „poznávače“ nebo „myšlenkáře“. K mému překvapení nikdo nezvolil poutníka „sportovce“, ač jsem většinu účastníků považovala za sportovně založené. Na závěr jsem se zeptala, jestli k tomu chce někdo ještě něco dodat, ale nikoho už nic nenapadlo. Také trochu docházel čas, proto už jsem pak jen rychle s pomocí jednoho z účastníků posbírala papíry a provázky a běžela za ostatními na vlak.

Během této aktivity se mi nepodařilo představit účastníkům knihu *Alchymista*, se kterou jsme dále pracovali, protože jsem neměla k dispozici dost času. Myslím však, že aktivita splnila svůj účel jako úvodní seznamovací hra, která umožnila všem účastníkům, aby si promluvili s každým členem skupiny a řekli ostatním, proč je baví putovat v přírodě. Bylo uvedeno téma putování a představeny různé možnosti toho, co nám putování přináší. Toho jsem pak využila při poslední aktivitě, ve které jsme zkoušeli, jak nám putování nepřináší jen krásnou krajinu a dobrodružství, ale i možnost utřídit si myšlenky. Podle mé představy se však úplně nevydařila poslední aktivita s přiřazením se k daným typologiím, která měla účastníkům přinést možnost dozvědět se ještě něco nového o ostatních. Tahle aktivita proběhla poněkud chaoticky. Měla bych příště zvolit jiný způsob znázornění než pomocí provázků, nebo by aktivita musela proběhnout ve větším prostoru a více v klidu.

2.1.3.2 Štěstí a rozhodování (2. a 3. blok aktivit)

Druhý blok aktivit, které jsem měla možnost vyzkoušet, byly aktivity k tématu štěstí a rozhodování. Tento program jsem realizovala dvakrát vždy s polovinou skupiny. Druhá polovina účastníků byla s ostatními vedoucími na ferratě. Můj program trval přibližně tři čtvrtě hodiny. Na začátek jsem rozložila na stole obrázkové karty Kamínky na cestě a ptala jsem se účastníků na to, co pro ně znamená štěstí. Účastníci z první skupiny, se kterými jsem program realizovala, byli dost komunikativní a měli hodně fantazie. Po sdílení našeho názoru na štěstí jsem přečetla ukázkou a nechala jsem účastníky se nad ní zamyslet. Někteří z nich dokázali docela hezky odpovědět na to, co vnímají jako onen olej na lžičce a co jsou ty krásy světa, které nemáme přehlédnout. Následovala aktivita s malováním srdce. Použili jsme vodovky, ale bez štětců – malovali jsme prsty. Snažila jsem se účastníky navést k tomu, aby se snažili barvami vyjádřit, jak se jejich srdce cítí, co je v jeho středu a co je naopak patrné na povrchu – a někteří se o to opravdu snažili. Pro ostatní jsem dodala, že pokud by jim tahle aktivita úplně nesedla, můžou to pojmout prostě jako relaxaci a namalovat srdce tak, aby se jim zkrátka líbilo. Někteří z účastníků se možná cítili trochu jako ve školce, ale během celého bloku aktivit se vytvořila příjemná atmosféra. Program byl skoro až příliš krátký, vzhledem k tomu, že celé odpoledne bylo volné. Zdálo se, že účastníkům by nevadilo, kdyby program byl trochu delší.

Druhá skupina byla méně komunikativní. Jedna z dívek se obecně příliš do programu zapojovat nechtěla, chtěla se jenom dívat. Ostatní byli buď trochu nesmělí, anebo více racionálně zaměřeni, takže bylo obtížnější od nich dostat odpověď. Proto jsem nakonec neplánovaně zařadila i jednu aktivitu z bloku Rozhodování, kterou jsem původně vynechala. Neměla jsem připravené kartičky, ale účastníci si napsali aspekty, které ovlivňují rozhodování a zkusili si je seřadit. Výsledek byl zajímavý – v pořadí byly velké

rozdíly. Obzvláště zajímavé bylo pozorovat, jakou roli při rozhodování připisovali účastníci emocím, dost se to lišilo. Namalovat srdce se nakonec také podařilo, tentokrát jsem malovala také. Nechtěla jsem totiž účastníky zneklidňovat tím, že bych sledovala, co malují oni. U obou skupin jsem řekla, že srdce necháme uschnout a že je nemusí nést, že jim je na konci vrátím. U druhé skupiny jeden z oněch bystrých účastníků vytušil, že tahle aktivita možná bude mít nějaké pokračování, a zeptal se mě na to. Neodpověděla jsem přímo, ale nerozporovala jsem to. Naštěstí, myslím, neodhadli, co přesně bude ještě navazovat – očekávali spíše nějaký psychologický rozbor toho obrázku, ale něco takového není v mých možnostech. S druhou skupinou se tedy pracovalo o něco obtížněji, přesto nikdo nebyl v opozici a celkově jsem neměla špatný dojem.

Vedení této aktivity pro mě bylo obtížné, a proto jsem k němu přistupovala velmi opatrně. Mohla bych příště ještě lépe využít potenciál obrázkových karet a zkusit účastníky vhodnými otázkami nebo úkoly ještě více rozmluvit. Také jsem mohla zařadit skupinovou práci, do které by se možná ochotněji zapojili i nesmělejší účastníci. Vzhledem k tomu, že se program ukázal být příliš krátký, jsem mohla využít i hru 101 věcí. Spíše by ale bylo vhodnější držet se jednoho tématu a trochu ho rozšířit, protože hra 101 věcí je poměrně náročná sama o sobě.

Skupinová práce by mohla pomoci i při interpretaci ukázky z knihy, kdy by se účastníci nevyjadřovali jen sami za sebe před všemi ostatními, ale měli by možnost v diskuzi najít řešení toho, jak ukázce rozumět. To by mohlo přispět k zapojení i těch účastníků, kteří se vyjádřit nedokázali.

Po aktivitě s kreslením srdce jsem měla dát účastníkům prostor pro sdílení a popsání svých výtvorů. Původně jsem to i plánovala, ale měla jsem obavu z toho, že by si účastníci mohli dělat jeden z druhého legraci, tak jsem to po nich nechtěla a využila jejich výtvor už jenom pro poslední blok aktivit (Cesta za pokladem).

2.1.3.3 Cesta za pokladem (4. blok aktivit)

Poslední blok aktivit byl nejnáročnější na přípravu. Jednalo se o završení celého programu. Tuhle aktivitu jsme zařadili na poslední večer tábora, takže se vlastně jednalo i o uzavření celého společného týdne. Aktivita proběhla večer během putovní části, takže místo, na které jsme dorazili, jsme ten den viděli poprvé. Naštěstí mi hlavní vedoucí pomohl s hledáním okruhu, kde by se aktivita dala provést a jeden malý okruh z okolních cest opravdu našel. Já jsem se také pokoušela hledat, ale nebyla jsem příliš úspěšná – takže už jsem vymýšlela, jak by se program dal realizovat na cestě, kterou by účastníci prošli tam a zpátky. Naštěstí to nebylo potřeba.

Okruh začínal pěšinou po louce mírně z kopce, pak se stočil do lesa, mírně stoupal zpátky a končil u malé zříceniny. Do zříceniny jsem schovala truhlu – dárkovou krabičku se srdci účastníků a druhá z vedoucích mi pomohla připravit hudbu – mobilní telefon schovaný v hrníčku, který hrál po celou dobu aktivity. Rozmístila jsem kartičky s otázkami po cestě a cestu i jednotlivá stanoviště označila elektrickými čajovými svíčkami. Na strom jsem pověsila roličku papíru – dopis od mé kamarádky, co šla do Santiaga, kterou měli účastníci symbolicky potkat. (Viz Příloha III.)

Aktivita začala až po setmění. Nejdříve jsem se s účastníky posadila k ohni a přečetla jim druhou ukázkou z knihy *Alchymista*. Tahle ukáзка byla delší a rozhodně udělala větší dojem. Někteří z účastníků si pak i tiše začali o knížce povídat a zajímat se o ni. Pak jsem se přesunula na své stanoviště na začátek cesty a ostatní vedoucí za mnou postupně posílali jednotlivé účastníky asi s třiminutovým odstupem.

Každému účastníkovi jsem předala dvanáct kartiček a vysvětlila jim, co je čeká. Cesta byla označená tak, aby nad ní nemuseli vůbec přemýšlet, takže jediným jejich úkolem bylo zahrát si tak trochu na poutníka „myšlenkáře“ a odpovědět na otázky, které cestou potkají. Na konci měli účastníci najít svůj poklad.

Během aktivity se ukázalo, že ne všichni účastníci správně pochopili stanoviště „Zbav své srdce toho, co jej tíží“ a někteří tam nechali všechny svoje kartičky. To mi pomohl vyřešit jeden z účastníků, kterého jsem na stanoviště vyslala a on tam dopsal vysvětlující poznámku („Ne všechny. Jen ty, co tíží tvé srdce.“). Někteří také minuli poklad, protože už nebyl označen svíčkou ani kartičkou (svíčky došly a kartička tam být opravdu mohla, ale nebyla). Označovala ho pouze hudba a myslím, že většina účastníků to pochopila. Zbylé jsem vracela zpátky k pokladu otázkou: „Našel jsi svůj poklad? Tak zkus poslouchat.“ Naštěstí díky tomu, že jsem měla poklad kousek za zády, jsem měla dobrý přehled o tom, kdo ho našel a kdo ne. Přesto jsem na konci tábora zjistila, že dva z nich poklad nenašli.

V této aktivitě jsem měla poměrně příjemnou roli, když jsem jednotlivě vysílala účastníky na jejich cestu, v mezičase pozorovala hvězdy, poslouchala uklidňující hudbu, která mi hrála za zády a pozorovala zdálky účastníky, jak s baterkou nacházejí svůj poklad u zříceniny a následně lepší své popsané kartičky ke svému pokladu. Myslím, že bylo působivé, že aktivita proběhla ve tmě při svíčkách. Podařilo se tak vytvořit velmi jedinečnou atmosféru.

V této aktivitě se mi podařilo přimět účastníky k tomu, aby se zamysleli nad svými hodnotami a odpověděli na otázky. Sama sobě bych ovšem opět vytkla přílišnou opatrnost a neochotu následně s aktivitou pracovat. Aktivita byla vymyšlená tak, aby symbolicky znázorňovala Santiagovu cestu za pokladem, který se vlastně nacházel tam, odkud původně vyšel – stejně tak tomu bylo i v aktivitě. Smysl Santiagova putování pak

daleko více spočíval právě v oné cestě, která se nakonec ukázala být ještě důležitější než poklad sám. S touto myšlenkou jsem už nepracovala a účastníky pravděpodobně nenapadla.

2.1.3.4 Závěrečná reflexe

Závěrečná reflexe a zpětná vazba od účastníků proběhla opět až na nádraží v Bratislavě. Hned po skončení poslední aktivity jsem žádnou reflexi nedělala – někteří účastníci už potřebovali jít spát, a navíc se mi zdálo, že jsem toho ten večer už po nich chtěla hodně a stejně by nejspíš nechtěli nic z toho sdílet mezi sebou.

Ve zpětné vazbě se většina účastníků shodla na tom, že se jim nejvíce líbila poslední aktivita. Některým program svým zaměřením vyhovoval, někteří přiznali, že pro ně bylo těžké vymyslet odpovědi, které by byly pravdivé. Obecně ale kladně hodnotili to, že je aktivity přiměly zamyslet se nad tím, nad čím běžně vůbec nepřemýšlí. Tím bych, myslím, i splnila hlavní záměr svého programu – tedy vedení k hlubší sebereflexi a zamyšlení se nad klíčovými aspekty života. Aktivitu s kreslením srdce hodnotili někteří z účastníků jako příjemnou relaxaci, někteří si nebyli úplně jistí, jestli to k něčemu bylo. Jednu z dívek dojalo, když na konci cesty našla své srdce v truhle a hru mi pochválila.

Program splnil svůj účel jako příležitost k hlubší sebereflexi, účastníci se během něj zamysleli nad tématy putování, štěstí a rozhodování, vyjádřili své myšlenky a měli možnost pozorovat rozdíly v názorech na daná témata. Během aktivity „Cesta za pokladem“ účastníci odpověděli na otázky, své odpovědi roztřídili na ty, které si ponechají a ty, u kterých by jim pomohlo, kdyby se jich zbavili. Ponechané obrázky nalepili na obrázek svého srdce, který našli v truhle a odnesli si tak domů symbolické ztvárnění některých svých pozitivně vnímaných myšlenek. Málo jsem však pracovala s myšlenkami z knihy *Alchymista* a neověřila jsem během reflexe, jestli aktivita přispěla k jejich pochopení. Ukázky jsem použila především jako motivaci.

2.1.3.5 Shrnutí realizace

Dle očekávání program svým zaměřením nevyhovoval všem účastníkům, ale i ti, kteří měli pochybnosti, se ochotně zapojili. Během celého tábora vládla velmi přátelská a otevřená atmosféra, která mi značně ulehčila vedení všech mých aktivit. Cíle programu nebyly splněny u všech účastníků stejnou měrou, ale podařilo se mi vytvořit podmínky pro to, aby se účastníci mohli v přemýšlení o určených tématech rozvíjet.

Pro příště bych se měla v souladu se zásadami zážitkové pedagogiky více věnovat reflexím a využít při nich různé metody, nejen verbální sdílení ve skupince. Měla bych

účastníkům klást takové otázky, které by vedly k jejich vědomé práci se zážitkem a schopnosti využít zprostředkované myšlenky v budoucnu, či na ně navázat vlastní úvahou.

Závěr

Aktivity zaměřené na sebereflexi se ukázaly být zajímavým a příjemným doplněním programu pobytového tábora pro adolescenty. Mnozí ocenili právě vyváženost programu – účastníci nepřekonávali jen fyzické výzvy, ale měli možnost si během aktivit inspirovaných tvorbou Paula Coelho odpočinout a zamyslet se nad tématy, na která mnohdy nebývá čas. Dílo *Alchymista* se stalo zajímavou inspirací pro zamyšlení a má potenciál mladé lidi zaujmout. Dobře uvádí témata, se kterými je následně možné pracovat, a je možné ocenit autorovo umění vyjádřit poměrně složité myšlenky jednoduchými slovy.

Osobnostní výchova je důležitou součástí rozvoje mladých lidí. Přesto mohou aktivity zaměřené na sebereflexi představovat pedagogickou výzvu. Je to zejména z toho důvodu, že některá témata mohou být pro adolescenty citlivá a nemusejí chtít je nahlas sdělovat. Pořád je ale možné připravit aktivity tak, aby ke sdělování dojít nemuselo. Pro některé účastníky však stále mohou být aktivity obtížné, protože nejsou na takový typ úkolů zvyklí, nebo zkrátka přemýšlejí jiným způsobem a nejsou zběhlí ve vyjadřování svých názorů, emocí nebo vnitřních pohnutek. Zformulovat odpovědi na otázky vedoucí k sebereflexi může být náročné pro osoby, kterým introspekce není vlastní. Přesto se i mezi účastníky tábora Workcamp Expedice Eko našli takoví, kteří mají přesně tento typ aktivit v oblíbě.

Je přirozené, že každý člověk vyniká v něčem jiném a introvertní typy osobnosti budou mít jiné potřeby a schopnosti než extrovertní typy. Pokud je však cílem edukace všestranný rozvoj osobnosti, neměla by být žádná z jejich složek opomenuta. Nabídnout v rámci zájmového vzdělávání účastníkům možnost přemýšlet nad tématy, která vedou k sebepoznání, se zdá být možným způsobem, jak připravit vyvážený program pobytové akce.

I v metodikách zážitkové pedagogiky je možné najít mnoho her, které vedou k sebepoznání. Rozvoj osobnosti se zdá být klíčovým tématem v dnešní rychle se měnící společnosti. Dnešní společnost vyžaduje člověka schopného plánovat svůj osobnostní rozvoj, přizpůsobovat se novým trendům a dbát na zásady duševní hygieny. S nárůstem volného času se pojí i schopnost jeho smysluplného naplnění. Člověk má více času přemýšlet sám nad sebou a nad vývojem své osobnosti.

Přesto je třeba zacházet s aktivitami vedoucími k sebepoznání s určitou opatrností. Fyzická nenáročnost aktivit totiž nijak nesnižuje jejich náročnost duševní. I mezi osobami podobného věku mohou být velké rozdíly v jejich osobnostní i emoční zralosti a některé skupiny by pro takový typ práce nemusely být zralé. V takovém případě by bylo lepší tyto aktivity nezařazovat, nebo využít jiné metody, které by nevyžadovaly tak rozvinutou

schopnost sebereflexe. Osobnostní výchovu by určitě bylo možné pojmout i jinak, zařadit více her, ze kterých by poznatky o sobě samém přirozeně vyplynuly. Aktivitu, kdy se od účastníků očekává schopnost vyjádřit se k tématu a diskutovat, jsou ideální pro takové účastníky, kteří sami nad danými tématy přemýšlejí.

Schopnost dobře odhadnout potřeby skupiny je uměním, které snad není možné získat jinak než pozorováním a praxí. A to, jestli se zvolená hra nakonec vydaří, či ne, snad ani ti nejzkušenější pedagogové nedokážou s jistotou předpovědět. Někdy je zkrátka potřeba to zkusit.

Seznam použitých zdrojů

Bibliografické zdroje

- ARIAS J. *Paulo Coelho: Zpověď poutníka*. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-307-7.
- COELHO P. *Alchymista*. 1. vyd. Praha: Jota, 1995. ISBN 80-85617-58-7. 126 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 2., v Argu 1. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-113-9. 138 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 3., v Argu 2. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-241-0. 142 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 4., v Argu 3. Praha: Argo, 2005. ISBN 978-80-7203-697-4. 162 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 5., v této úpravě 1. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-954-8. 195 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 6., v Argu 5. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0684-8. 190 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1218-4. 204 s.
- COELHO P. *Alchymista*. Vyd. 7., v Argu 6. Praha: Argo, 2021. ISBN 978-80-257-3478-0. 168 s.
- COELHO P. *Alef*. 1. vyd. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0474-5. 248 s.
- COELHO P. *Alef*. 2. vyd. Praha: Argo, 2022. ISBN 978-80-257-3572-5. 248 s.
- COELHO P. *Brida*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-7203-976-0. 235 s.
- COELHO P. *Čarodějka z Portobella*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-874-9. 264 s.
- COELHO P. *Čarodějka z Portobella*. 2. vyd. Praha: Argo, 2024. ISBN 978-80-257-4153-5. 248 s.
- COELHO P. *Hipik*. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2636-5. 263 s.
- COELHO P. *Jedenáct minut*. 1. vyd. Praha: Argo, 2003. ISBN 978-80-257-0211-6. 202 s.
- COELHO P. *Jedenáct minut*. 2. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN 80-7203-532-0. 202 s.
- COELHO P. *Jedenáct minut*. 1. vyd. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1217-7. 288 s.
- COELHO P. *Jedenáct minut*. 2. vyd. Praha: Argo, 2021. ISBN 978-80-257-3573-2. 222 s.
- COELHO P. *Lukostřelec*. Praha: Argo, 2023. ISBN 978-80-257-4139-9. 128 s.
- COELHO P. *Poutník, Mágův deník*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-72-03-4-10-3. 177 s.

- COELHO P. *Poutník*. 2. vyd. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0282-6. 288 s.
- COELHO P. *Poutník, Mágův deník*. 3. vyd. Praha: Argo, 2022. ISBN 978-80-257-3574-9. 224 s.
- COELHO P. *U řeky Piedra jsem usedla a plakala*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-211-9. 172 s.
- COELHO P. *U řeky Piedra jsem usedla a plakala*. 2. vyd. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0247-5. 182 s.
- COELHO P. *Valkýry*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0304-5. 180 s.
- COELHO P. *Veronika se rozhodla zemřít*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-270-4. 159 s.
- COELHO P. *Veronika se rozhodla zemřít*. 2. vyd. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1219-1. 216 s.
- COELHO P. *Veronika se rozhodla zemřít*. 3. vyd. Praha: Argo, 2021. ISBN 978-80-257-3471-1. 192 s.
- COELHO P. *Vítěz je sám*. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0171-3. 384 s.
- COELHO P. *Vítěz je sám*. 2. vyd. Praha: Argo, 2021. ISBN 978-80-257-3521-3. 349 s.
- COELHO P. *Vyzvědačka*. 1. vyd. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1932-9. 168 s.
- HANUŠ R., HAKOVÁ J. a kol. *Praktická učebnice Zážitkové pedagogiky*. Praha: Pangea, 2021. ISBN: 978-80-270-9208-6.
- HANUŠ R., CHYTILOVÁ L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2816-2.
- KALHOUS, Z., OBST O. a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN: 80-247-1284-9.
- LIDMILOVÁ P. O cestě za pokladem. In: COELHO P. *Alchymista*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-954-8.
- LUKAVSKÁ E. „Zázračné reálno“ a magický realismus. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-100-3.
- MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN: 80-7185-669-X.
- MORAIS, F. *Mág – Paulo Coelho: Podivuhodný příběh jednoho z nejčtenějších autorů na světě*. Praha: Argo, 2009. ISBN: 978-80-257-0126-3.

- ŠEBEŠOVÁ P., ŠIMONOVÁ P. *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ – Tři kroky k aktivnímu vyučování*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0503-6.
- ŠIDÁK P. *Úvod do studia genologie*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8.
- VÁGNEROVÁ. M., *Vývojová psychologie I – Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-0956-8.
- ZOUNKOVÁ D. (ed.) *Zlatý fond her III: Hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-198-3.

Elektronické zdroje:

- Argo. *Paulo Coelho*. [online]. [cit. 03-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://argo.cz/autori/coelho-paulo/>
- DAVIES P. How Paulo Coelho Became One Of The Richest And Most Legendary Writers Ever. *Paulo Coelho blog*. [online]. 2022. [cit. 14-02-2024]. Dostupné na WWW: <https://paulocoelhoblog.com/2022/08/01/how-paulo-coelho-became-one-of-the-richest-and-most-legendary-writers-ever/>
- HADI, S. ‘The Alchemist’ is shallow, but inspirational. *The Stanford Daily*. [online]. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://stanforddaily.com/2018/09/27/final-bs-the-chemist-is-shallow-but-inspirational/>
- MAMBROL N. Analysis of Paulo Coelho’s The Alchemist. *Literary Theory and Criticism*. [online]. 2022. [cit. 05-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://literariness.org/2022/10/08/analysis-of-paulo-coelhos-the-chemist/>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. In: *Edu.cz*. [cit. 26-10-2023] Dostupné na WWW: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>
- NEMRAVA D. Fenomén zvaný Paulo Coelho. *Host č. 9, 2001*. [online]. iLiteratura.cz. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://www.iliteratura.cz/clanek/11163-coelho-paulo>
- Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Awards and Honours*. [online]. [cit. 28-02-2024.] Dostupné na WWW: <https://paulocoelhofoundation.com/paulo-coelho-archive/awards-and-honours/>
- Paulo Coelho and Christina Oiticica Foundation. *Paulo Coelho – Books*. [online]. [cit. 03-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://paulocoelhofoundation.com/paulo-coelho/books/>
- Prázdninová škola Lipnice. *Zážitková pedagogika – Handouty pro učitele*. [online]. In: PŠL, s. 4. [cit. 01-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://s3.eu->

central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-beta/psl.mgw.cz/uploads/2018/05/zazitkova.pdf

- The Guardian. *The Alchemist by Paulo Coelho – review*. [online]. [cit. 16-03-2024]. Dostupné na WWW: <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/2015/oct/10/the-chemist-paulo-coehlo-review>
- World Economic Forum. *2024 Crystal Award: Meet this year's winners*. [online]. [cit. 28-02-2024]. Dostupné na WWW: <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/2024-crystal-award-meet-this-years-winners/>

Seznam příloh

- Příloha I. Zvolená ukázka z knihy Alchymista pro blok aktivit „Šťěstí“
- Příloha II. Zvolená ukázka z knihy Alchymista pro aktivitu „Cesta za pokladem“
- Příloha III. Fotografie kartiček s otázkami pro aktivitu „Cesta za pokladem“

Přílohy

Příloha I.

Zvolená ukázka z knihy *Alchymista* pro blok aktivit „Štěstí“ (Coelho, *Alchymista*, str. 43-45)

Jeden kupec poslal svého syna za nejmoudřejším ze všech lidí, aby se ho zeptal na Tajemství štěstí. Syn putoval čtyřicet dní pouští, až došel k nádhernému hradu, tyčícímu se na vysoké hoře. Tam žil Mudrc, kterého hledal.

Nebyl to však žádný světec. Když náš hrdina vstoupil do hradního sálu, uviděl tam čilý ruch; kupci přicházeli a odcházeli, lidé po koutech se bavili, malý orchestr vyhrával příjemné melodie a byla tam bohatá tabule s nejchutnějšími jídly kraje. Mudrc s každým porozprávěl a mladík musel čekat dvě hodiny, než na něho přišla řada.

Mudrc pozorně vyslechl, co ho k němu přivádí, ale řekl, že teď právě nemá čas, aby mu Tajemství štěstí vyložil. Vybídl ho, ať se jde zatím projít po paláci a vrátí se za dvě hodiny.

„Chci tě ale o něco poprosit,“ dodal Mudrc a podal mladíkovi lžičku, na niž ukápl dvě kapky oleje. „Vezmi s sebou tuhle lžičku a dej pozor, aby se ti cestou olej nerozlil.“

Mladík tedy chodil nahoru a dolů po palácových schodištích a ustavičně přitom upíral zrak na lžičku. Za dvě hodiny se vrátil k Mudrcovi.

„Tak co,“ zeptal se Mudrc, „viděl jsi ty perské koberce v mé jídelně? Viděl jsi zahradu, kterou mistr zahradník budoval deset let? Všiml sis těch nádherných rukopisů v mé knihovně?“

Mladík se zahanbeně přiznal, že neviděl nic. Dbal jen o to, aby nerozlil olej, který mu Mudrc svěřil.

„Tak jdi zpátky a prohlédni si divy mého světa,“ řekl Mudrc. „Nemůžeš důvěřovat člověku, jehož dům neznáš.“

Mladík už klidněji vzal lžičku a znovu se vydal na procházku po paláci, všimaje si tentokrát všech uměleckých děl na stropě i na stěnách. Uviděl zahrady, hory vůkol, líbezné květiny, poznal vytríbený vkus, s nímž všechna ta umělecká díla patřičně rozmístili. Když se vrátil k Mudrcovi, vyličil mu dopodrobna vše, co viděl.

„Kde ale jsou ty dvě kapky oleje, co jsem ti svěřil?“ zeptal se Mudrc.

Mladík pohlédl na lžičku a viděl, že je rozlil.

„Tak tohle je jediná rada, kterou ti mohu dát,“ řekl nejmoudřejší ze všech mudrců. „Tajemství štěstí je v tom, jak se dívat na všechny krásy světa a nezapomenout přitom ani na chvíli na dvě kapky oleje na lžičce.“

Příloha II.

Zvolená ukázka z knihy Alchymista pro aktivitu „Cesta za pokladem“ (Coelho, Alchymista, str. 148-152)

„Naslouchej svému srdci. Všechno zná, protože vyšlo z Duše světa a jednou se do ní zase vrátí.“

Další dva dny jeli mlčky dál. Alchymista byl teď mnohem opatrnější, protože se blížili k oblasti nejprudších bojů. A chlapec se snažil naslouchat svému srdci.

S tím srdcem byla potíž; dřív bylo pořád na odchodu, a teď chtělo stůj co stůj dojít. Někdy celé hodiny vyprávělo teskné příběhy, jindy je tak dojal východ slunce v poušti, že Santiago stěží potlačil slzy. To srdce tlouklo rychleji, když k němu promlouvalo o pokladu, a zase zpomalilo, když jeho oči bloudily na nekonečném pouštním obzoru. Nikdy však nemlčelo, ba aniž když Alchymista s chlapcem nepronесли ani slovo.

„Proč mám naslouchat svému srdci?“ zeptal se Santiago, když se toho dne utábořili.

„Protože tam, kde bude tvé srdce, bude i tvůj poklad.“

„Moje srdce je neklidné,“ pokračoval Santiago. „Má sny, dojíká se a je zamilované do ženy z pouště. Pořád po mně něco chce a často mi v noci nedá spát, když na ni myslím.“

„Tak to je dobře. Tvoje srdce žije. Poslouchej dál, co ti chce povědět.“

V následujících třech dnech minuli několik bojovníků a další zahlédli na obzoru. Santiagovo srdce začalo mluvit o strachu. Vykládalo příběhy, které slyšelo od Duše světa, příběhy mužů, kteří se vypravili hledat svůj poklad a nikdy ho nenašli. Postrašilo ho pomyšlením, že i jemu by se to mohlo stát, nebo že by mohl zemřít v poušti. Podruhé mu tvrdilo, že už mu stačí láska a hodně zlatáků.

„Mám zrádné srdce,“ řekl Alchymistovi, když se zastavili, aby dopřáli koním chvíli odpočinku. „Nechce, abych jel dál.“

„To je dobře,“ odpověděl Alchymista. „Dokazuje to, že tvé srdce žije. Strach vyměnit vše, čeho jsme dosáhli, za pouhý sen, je docela přirozený.“

„Proč tedy mám svému srdci naslouchat?“

„Protože se ti nikdy nepodaří je umlčet. A i kdybys dělal, že neposloucháš, co ti říká, bude ti v prsou ustavičně opakovat, co si myslí o životě a o světě.“

„I kdyby bylo zrádné?“

„Zrada je rána, kterou nečekáme. Budeš-li své srdce dobře znát, nikdy k tomu nedojde. Protože budeš znát jeho sny a jeho přání a budeš vědět, co s nimi.“

Svému srdci nikdo neunikne. Proto je lepší poslouchat, co říká, aby nikdy nedošlo k ráně, kterou nečekáš.“

Jeli pouští a chlapec dál naslouchal svému srdci. Začínal znát jeho úskoky a lsti a učil se je brát takové, jaké je. A to pak přestal mít strach a už se mu nechtělo vrátit, protože jednou odpoledne mu srdce řeklo, že je spokojené. – A i kdybych si trochu stěžovalo, – říkalo mu, – je to proto, že jsem lidské srdce, a to už takové bývá. Má strach uskutečnit své největší sny, protože si myslí, že si je nezaslouží nebo že to nedokáže. Srdce umírá strachy už jen při pomýšlení na lásku, která zmizí navždy, na okamžik, který nesplní očekávání, na poklad, který místo aby byl nalezen, zůstane navěky skryt v písku. Protože když k tomu dojde, srdce nakonec velice trpí.

„Moje srdce má z utrpení strach,“ řekl chlapec Alchymistovi, když se jednou v noci dívali na bezměsíčnou oblohu.

„Řekni mu, že strach z utrpení je horší než utrpení samo. A že žádné srdce nikdy netrpělo, když se vydalo hledat své sny, protože každý okamžik hledání je okamžikem setkání s Bohem a s Věčností.“

– Každý okamžik hledání je okamžikem setkání, – řekl chlapec svému srdci. – Při hledání pokladu jsou všechny dny skvělé, protože vím, že každá chvíle naplňuje sen o tom, že jej najdu. Při hledání pokladu jsem cestou objevil věci, které bych byl nikdy nedoufal najít, kdybych neměl odvalu pokusit se o něco, co je pastýřům nedostupné.

Jeho srdce pak na celé odpoledne ztichlo. V noci chlapec klidně spal, a když se probudil, srdce mu začalo říkat věci z Duše světa. – Šťastný člověk je ten, který má v nitru Boha, – pravilo. A štěstí lze najít v pouhém zrnku písku z pouště, tak jak to říkal Alchymista. To proto, že zrnko písku je jedním z momentů Stvoření, a Vesmíru trvalo celé miliardy let, než je stvořil. – Každý člověk na Zemi má poklad, který na něj čeká, – řeklo mu srdce. – My o těch pokladech ani moc nemluvíme, protože lidé už je netouží najít. Říkáme o nich jenom dětem. Pak už necháme na životě, aby vedl každého k jeho osudu. Bohužel však jen málokdo jde cestou, která mu byla vyznačena, což je cesta Osobního příběhu a štěstí. Ostatním připadá svět hrozivý – a proto se stává stále hrozivějším.

Srdce pak promlouvá hlasem stále tišším, ale nikdy docela neumlkne. A my jsme raději, když naše slova nikdo neposlouchá: nechceme, aby lidé trpěli proto, že nešli za svým srdcem.

„Proč tedy srdce neřekne lidem, aby šli dál za svými sny?“ zeptal se Santiago Alchymisty.

„Protože v tom případě srdce trpí nejvíc. A srdce nemá rádo utrpení.“

Od té chvíle Santiago svému srdci rozuměl. Poprosil je, aby ho nikdy neopouštělo. Poprosil je, aby se mu sevřelo v prsou a vyslalo varovný signál, kdyby se svým snům vzdálil. A přísahal, že toho signálu vždycky uposlechne.

Příloha III.

Fotografie kartiček s otázkami pro aktivitu „Cesta za pokladem“

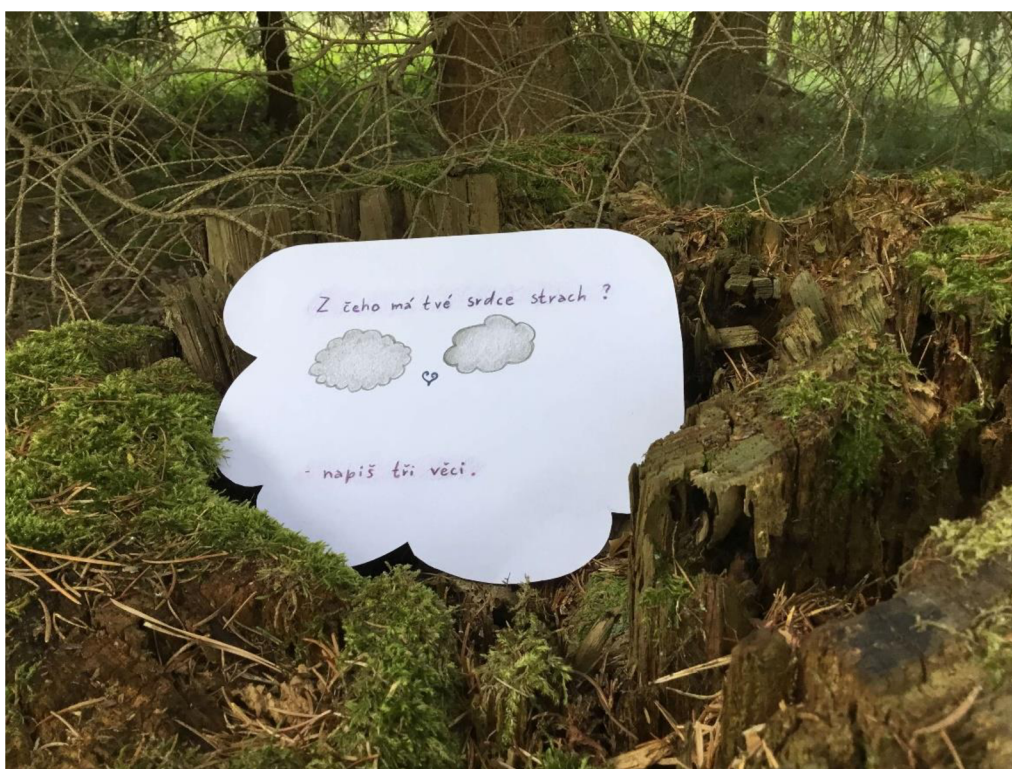
První zastavení – dopis poutnice ze Svatojakubské cesty

Druhé zastavení – první otázka pro poutníky

Třetí zastavení – otázka pro poutníky

Čtvrté zastavení

Páté zastavení

Šesté zastavení – zbav své srdce toho, co jej tíží – možnost zanechat vybrané kartičky

Sedmé zastavení – poklad

Sedmé zastavení – poklad po otevření (výtvar autorky práce namalovaný během programu)

Abstrakt

HASALÍKOVÁ, V. *Paulo Coelho a jeho vybraná tvorba jako inspirace v zájmovém vzdělávání mládeže*. České Budějovice, 2024. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce H. Zbudilová.

Klíčová slova: Paulo Coelho, zájmové vzdělávání mládeže, osobnostní a sociální výchova, výchova ke čtenářství, zážitková pedagogika.

Cílem bakalářské práce je představení spisovatele Paula Coelho a využití vybrané tvorby v zájmovém vzdělávání mládeže. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části je představen životopis autora, získaná literární ocenění, vybraná tvorba, vývojová specifika mládeže a vybrané metody zvolené pro práci s textem. Praktická část je zaměřena na tvorbu a realizaci projektu „*Alchymista – Cesta za pokladem*“, který má za cíl rozvíjet schopnost sebepoznání a sebereflexe u dospívající mládeže. Program využívá jako inspiraci ukázky z díla Paula Coelho.

Abstract

Paulo Coelho and his Selected Works as an Inspiration in Leisure Education of Youths.

Keywords: Paulo Coelho, Leisure Education of Youths, Personal and Social Education, Literary Education, Experiential Learning.

The aim of the bachelor's thesis is to introduce the writer Paulo Coelho and use his selected works as an inspiration in leisure education of youths. The thesis is divided into two sections. The theoretical section introduces the author's biography, received literature awards, author's selected works, specifics of youths and selected methods chosen for working with the text. The practical section deals with the creation and realization of the project „*The Alchemist – The Journey to the Treasure*“, which aims to develop self-knowledge and the ability of self-reflection in youths. The programme uses extracts of Paulo Coelho's work as an inspiration.